

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DIVISIÓ DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
DEPARTAMENT DE TEORIA I HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ

INSTITUT NACIONAL D'EDUCACIÓ FÍSICA DE CATALUNYA
CENTRE DE BARCELONA

PROGRAMA DE DOCTORAT
“ACTIVITAT FÍSICA: ANÀLISI INTERDISCIPLINÀRIA”
Bienni 1989/91

LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT
ATLÈTICA A CATALUNYA: EL CAS DE NEMESI
PONSATI

Per optar al títol de

Doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació, Secció Ciències de l'Educació

Tesi doctoral presentada per

MIQUEL ROBERT I FERRER

DIRECTOR

DR. CONRAD VILANOU I TORRADO

Barcelona, novembre 1999

La participació a l'Olimpiada d'Anvers i l'estímul que aquest esdeveniment va representar van marcar l'inici d'un període expansiu. Aquest creixement es veurà consolidat per una fita en la història del Club, la construcció de la piscina coberta. La decisió la va prendre la Junta Directiva del Club el 20 de desembre de 1920, presidida per Francesc Puig i Sureda. La construcció es va encarregar al prestigiós arquitecte Jaume Mestres, i el pressupost de l'obra, 200.000 pessetes, va obligar l'entitat a demanar un crèdit que es va cobrir amb obligacions que havien de comprar els socis. Finalment, la piscina es va inaugurar el 1922, i es va cobrir definitivament el 1924.

El 1924 es produeix un altre esdeveniment en la història del Club, l'aparició de la revista *Natació*, que va veure la llum gràcies a l'entusiasme de l'aleshores secretari del Club. Emili Solé. La revista, publicada íntegrament en català, ha estat un reflex fidel de la vida de l'entitat fins als nostres dies. En el primer número, Bernat Picornell li donava la benvinguda amb les paraules següents: "Animem aquestes ratlles la mateixa seva que ha despertat en nosaltres l'amor a la natació i a l'esport; son filles d'aquell entusiasme que ha creat en la nostra terra la formosa i sana virtut de la seva pràctica, i estan saturades d'una ambició noble i enlairada, la que el nom del nostre club i de Catalunya soni pel món al costat del nom de nostres homes i de llurs gestes ben dignes".

De mica en mica el CN Barcelona viurà durant aquests anys la seva consolidació definitiva. El 1923 és declarada, pel Govern espanyol, entitat d'utilitat pública, i tres anys més tard i amb motiu d'una visita a la ciutat de Barcelona, el baró Pierre de Coubertin fa un elogi públic de l'entitat. Cal fer esment aquí que el soci del Club Josep Elies Juncosa, periodista esportiu i un dels forjadors de l'esport català, mantenia una estreta relació d'amistat amb el fundador de l'olimpisme modern.

Amb motiu de l'Exposició Universal del 1929, els dirigents del Club inicien una forta campanya per tal que les institucions públiques prenguin una actitud més decidida davant de l'esport i, en particular, de la natació. Fruit d'aquesta campanya va ser la construcció de la piscina municipal de Barcelona, que representava el creixement de la natació catalana. Per la mateixa època, s'inauguren piscines a tot Catalunya i es funden nous clubs com el CN Poble Nou (1930), el CN Martorell (1931), el CN Terrassa o el CN Manresa (1932).

Per aquestes dates, el CN Barcelona ja té prop de 2000 socis, i seccions de rugbi, pilota basca, i es practiquen de forma regular l'atletisme i tota mena d'activitats esportives, fins i tot hi ha una secció femenina reservada exclusivament per a nedadores.

La Guerra Civil marcarà l'aturada d'aquest creixement; just en començar, el Club tenia més de 3.500 socis, però la guerra farà que l'entitat travessi un dels pitjors moments de la seva història.

La Guerra Civil també va significar el trencament del procés expansiu del CN Barcelona. Al principi, l'entitat intentarà desenvolupar la seva activitat normal al marge dels esdeveniments polítics i així ho demana l'equip directiu per mitjà de diferents editorials a la revista *Natació*. Però un intent fallit de col·lectivització de l'entitat per part del Sindicat de Transport Marítim de la CNT farà que finalment, i en concomitància amb l'equip directiu, un Comitè Obrer es faci càrrec de l'entitat. El 1937 la revista *Natació* va publicar un editorial que entre altres coses deia:

“El Club de Natació Barcelona actualment està controlat per un Comitè format entre els seus obrers i dependents (UGT), per tal de què el Club degà de la natació, seguint la trajectòria del moment, vegi assegurat el seu funcionament en el mínim que les circumstàncies actuals permeten”.⁶⁴

64. *Natació. Butlletí del CN Barcelona*, 1937.

Per tal d'assegurar la vida normal del Club va constituir-se un comitè executiu que estava format per tres socis de reconegut prestigi, Prudenci Sallés, Benjamí Toló i Vicenç Esquiroz. Al mateix temps es formaven dos subcomitès, un de Consultiu i un d'Esportiu, que d'acord amb el Comitè de Milícies Antifeixistes de Barceloneta s'encarregaven de regular la vida quotidiana del Club, i això incloïa aspectes tan concrets com senyalar fins a on podia arribar-se nedant o com podia accedir-se a les instal·lacions de l'escullera.

La situació, però, va provocar un lent declivi de la vida del Club i malgrat que es van organitzar festivals de natació en benefici del Socor Roig, la veritat és que a finals del 1938, el nombre de socis amb prou feines arribava a 2.000. Finalment, els repetits bombardejos de la Barceloneta, per part de l'exèrcit franquista, i el deteriorament de la vida ciutadana durant aquells anys van fer que el Club visqués els últims anys de la guerra en un estat de tancament obligatori.

Un cop acabada la guerra, el CN Barcelona va reprendre les seves activitats, però tardaria uns anys no tan sols a recuperar els antics socis, sinó a recuperar el pes ciutadà que ja tenia durant els anys trenta.

3.3.6. ALGUNES CONSIDERACIONS AL PROCÉS

D'INSTITUCIONALITZACIÓ DE LES PRÀCTIQUES CORPORALS

L'anàlisi de l'entorn de la societat on va néixer Nemesi Ponsati ens ajuda a confirmar que, cap a la segona meitat del segle XIX, es comencen a produir les circumstàncies que van possibilitar la introducció i l'arrelament de l'esport a casa nostra. Malgrat que no pot comparar-se la societat catalana amb l'anglesa, en alguns aspectes hi havia semblances que coincidien a l'hora de facilitar aquest procés, podríem citar com a més destacades les següents:

- El procés d'industrialització que, amb molt de retard respecte al d'Anglaterra, es va produir de forma accelerada cap a la segona meitat del segle passat a casa nostra.
- La creixent immigració d'una població d'origen rural cap als grans centres industrials del Principat, població que mantenia més fresc el record de pràctiques i jocs corporals que s'havien mantingut al camp català.
- L'augment de la influència d'una burgesia industrial que va trobar en l'esport anglès un camp ideal per desenvolupar els seus ideals socials i polítics.
- El treball de conscienciació respecte a la conveniència de la pràctica física com a activitat preventiva per a la salut que, higienistes i gimnastes, havien anat creant al llarg de tot aquest temps.
- La gran tasca difusora que va portar a terme l'aparició de la premsa esportiva; ja hem vist com el sindicat de periodistes esportius no es limitava a dur a terme una tasca de divulgació, tot i que aquesta va ser importantíssima, sinó que va prendre un protagonisme decisiu a l'hora d'impulsar l'esport entre nosaltres.

La influència de la burgesia queda reflectida en els principals esports que van arrelar a finals del segle passat. Aquest és el cas de l'esgrima, l'hípica, l'automobilisme o, fins i tot, el ciclisme; algunes d'aquestes pràctiques van entrar lligades a associacions recreatives del lleure benestant. Per exemple, el 1888, el Club de Regatas tenia com a socis d'honor el rei Alfons XIII, i tot el bo i millor de la societat barcelonina, autoritats civils, cònsols, ministres i alts càrrecs de la Marina. O encara era més palès aquest esperit elitista en els estatuts del Reial Club de Barcelona, futur RC Marítim, com es pot comprovar en part del seu redactat:

El reconocimiento de estos mismos derechos podría ser perjudicial para la Sociedad, si dejáramos libre ingreso en ella a elementos perturbadores que con sus actos debilitaran el crédito de que hoy gozamos, cuyos principales fundamentos son la unión entre nosotros, la seriedad en nuestra conducta y la fe en nuestro ideal – UNIÓN Y ORDEN–.

Malgrat que els primers passos d'aquest procés d'introducció van estar influenciats per la burgesia catalana, també és bastant evident que, en un període de temps relativament curt, la pràctica esportiva va guanyar adeptes entre la petita burgesia i fins i tot entre els estaments més populars.

El ciclisme representa un exemple de com una pràctica física de caràcter netament elitista va anar convertint-se de mica en mica en una pràctica clarament popular, en part per l'impuls que li van donar molts petits tallers que van començar a produir bicicletes en l'àmbit local, la qual cosa va permetre la difusió d'aquest element al mateix temps que va abaratir-lo considerablement, de manera que en un període de temps relativament curt es va passar de considerar els precursors del ciclisme uns bojos aventurers a considerar aquesta màquina un gran avenç per a la classe treballadora, que li permetria

viure fora de les grans concentracions urbanes, en llocs més assolellats i higiènics, amb els avantatges que això representava per a tota una generació de treballadors. Però, al mateix temps, aquesta reducció del temps de desplaçament dels treballadors als centres de producció juntament amb la millora de la salut que la bicicleta proporcionava acabarien reflectint-se en un augment de la producció, cosa que naturalment va fer que un altre sector de la població també donés suport al creixement de l'afecció ciclista i se'n beneficiés.

La incorporació de la petita burgesia al món de l'esport es podria exemplificar amb el naixement de molts clubs de futbol, com és el cas del Futbol Club Barcelona o el Català Sport Club, la fundació del Club de Natació Barcelona o del Gimnàstic de Tarragona (pioner en la democratització dels clubs, els seus estatuts daten del 1893).

Pel que fa a les classes més populars, podríem citar com a referent l'activitat esportiva del CADCI (un sindicat de treballadors mercantils catalanista), fundat el 1903 per treballadors de Collblanc amb la intenció de millorar el seu estatus social, i que tenia un funcionament absolutament democràtic. Aquest sindicat va iniciar les activitats excursionistes el mateix any de la seva fundació i, dos anys més tard, va crear la Secció Especial d'Esports i Excursions; la tasca que va portar a terme per a la divulgació de l'esport entre les classes populars fins a la Guerra Civil espanyola va ser extraordinària.

És força interessant la comparació que Núria Puig fa entre els objectius i els sentiments que impulsaven els esportistes del CADCI i els del Natació Barcelona. Mentre que per als primers l'entusiasme venia de la proliferació de les seves activitats, que havien de

conduir cap a una societat més lliure i més justa, en el Natació la font de joia més important era la competició i les victòries que se'n derivaven.⁶⁵

L'altre referent que destaca en la projecció de l'esport entre el proletariat va ser l'extraordinària difusió que va assolir el futbol. Els primers anys del segle XX, només del 1899 al 1903 es fundaren, a la ciutat de Barcelona, 24 equips i al 1914 ja doblava en percentatge el nombre de clubs respecte al ciclisme, l'altre esport amb una extraordinària difusió.

65. Per a una aproximació més extensa a les emocions i climes emocionals de les entitats, vegeu Núria Puig i Klaus Heinemann "Emocions en l'esport. Esbós d'una anàlisi sociològica", *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 5 pàg. 117-150.

4. LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT ATLÈTICA A CATALUNYA

4. LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT ATLÈTICA A CATALUNYA

4.1. ANTECEDENTS

Com ja hem vist en els capítols anteriors, les activitats atlètiques, és a dir, saltar, córrer i llançar, formen part de moltes de les pràctiques corporals que l'ésser humà ha exercit des dels seus orígens. Igual que a altres terres, a Catalunya es troben vestigis d'aquestes pràctiques físiques, les més conegudes són les pintures rupestres del Cogull (Les Garrigues).

Així mateix, al Museu d'Arqueologia de Catalunya, a Barcelona, hi ha ceràmiques de l'època hel·lènica, on es poden veure uns joves llançant la javelina.

Els antecedents més fidels, però, són els que corresponen a l'època romana. També al museu d'Arqueologia de Catalunya hi ha una làpida amb una inscripció corresponent als Jocs Gàl·lics i Hispànics, on es fa referència a un tabulàrium, que era una mena d'arxiver dels esmentats jocs. En una altra inscripció que correspon a l'antiga Favència Paterna Barcino se cita una escola hispana de gladiadors; precisament a l'antiga Tarraco les activitats d'aquests lluitadors van tenir un especial ressò. Francesc Castelló⁶⁶ fa referència, en la seva història de l'atletisme català malauradament encara pendent de publicació, a un gladiador anomenat Fusco, el qual, malgrat no ser una de les pràctiques habituals dels gladiadors, era especialment destre en les curses a peu. Precisament a ell anava dedicada una làpida que actualment es troba a Chevening (Anglaterra), on, al·ludint Fusco, es diu: "Sense taca en la feina, vas merèixer la glòria en les curses". Però potser la referència més

66. Francesc Castelló, jutge i historiador de la Federació Catalana d'Atletisme.

coneguda d'aquest període és la del campió olímpic barceloní Lucius Minicius Natalis Quadronis Verus, a qui amb motiu dels Jocs Olímpics de Barcelona s'ha rescatat de l'oblit.

A l'edat mitjana, tot i que, com ja hem citat en els capítols precedents, totes les pràctiques físiques pateixen una forta davallada, les que podríem anomenar *coatlètiques* continuen celebrant-se com a formes de divertiment popular. Ausiàs March, el gran poeta en llengua catalana, explica: “Un cors serà guanyat... los aldeans salten, correguen, luyten”.⁶⁷

En la *Revista dels Jocs Florals* de Barcelona de l'any 1895, en la pàgina 195 s'esmenta un document de l'any 1419 en què es descriu una festa popular: “Farà gran festa e solac... de saltar e de llanca e barra gitar, e posarà a tothom qui voldrà correr, al cap del Cors, un bell vedell a los saltadors una bella bossa d'aur.”

Precisament aquestes curses anomenades *corregudes* perduraran fins als nostres dies, principalment a les terres de ponent, on eren conegudes amb el nom de *corregudes de joia* i on el guanyador s'enduia un premi, la joia, que consistia habitualment en un pollastre, un mocador o una altra peça de vestir.

Les *corregudes* són, segons el *Diccionari... d'Alcover-Moll*, “un espectacle consistent a provar-se a córrer persones, animals o vehicles, per disputar-se un premi o un títol de campió”.

Aquestes *corregudes* eren especialment populars a les terres de l'Urgell, la Segarra, la Conca de Barberà, el Priorat, el Camp de Tarragona, la Ribera d'Ebre, etc. Una cançó popular valenciana de l'època feia: “Ja s'han acabat les festes, els bous, balls i *corregudes*, i s'ha quedat sant Pascual mirant el raval de Nules”.⁶⁸

El *cós* és, segons la *Gran enciclopèdia catalana*, el carrer o plaça on hom efectua habitualment *corregudes* o *cóssos*.

67. Ausiàs March, citat al *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll, pàg. 586, vol. 3.

68. Alcover-Moll, *Diccionari...*, pàg. 580, vol. 3.

El segle XIX aquestes corregudes tenen la seva màxima esplendor. Pujades i Santacana reproduïxen una fotografia de l'atleta lleidatà Albagès després de guanyar una correguda a la Festa de les Fonts l'any 1886, amb el trofeu que hi va guanyar, un be (la cordera).⁶⁹

A la ciutat de Barcelona aquestes demostracions populars prenen el paper de curses d'andarins. En el *Diario de Barcelona* del 14 de setembre de 1837, es va publicar el text següent: "Francisco Bonilla a las cuatro y media de esta tarde empezará a correr desde el Paseo de Gracia hasta su fin, haciendo este viaje cuatro veces de ida y cuatro veces de vuelta. Lo avisa al público por si gusta presenciar su agilidad o veloz correr. Lo ejecutará desinteresadamente, pero recibirá lo que los concurrentes gusten darle". Manifestacions d'aquesta mena eren relativament freqüents.

També va tenir un gran ressò la gesta que el 1895 va fer l'italià Carlo Airoidi en recórrer en 12 dies el trajecte Torí-Marsella-Barcelona.

Així mateix, és molt curiosa l'anècdota que la revista esportiva *Stadium* explica sobre el famós corredor italià Aquiles Bargossi, conegut arreu d'Europa i especialista en curses contra cavalls. El 1882 va visitar Espanya i a Madrid va fer una aposta contra un genet. Deia que faria 120 voltes al quiosc del Buen Retiro, o sigui, un trajecte de 36 quilometres, i que el guanyaria. A la volta que feia 70, Bargossi portava un avantatge de quasi dues voltes al cavall; a la volta 75 el genet va decidir retirar-se amb els arreus mig rebentats, malgrat això, Bargossi va continuar corrent fins a completar les 120 voltes.

Bargossi va viatjar per tot Espanya competint a pobles i ciutats amb reptes similars al que hem descrit i amb resultats també similars, fins que a Saragossa un corredor d'Osca anomenat Mariano Bielsa, àlies el Chistoprin, el va guanyar amb una sorprenent facilitat. Un cop acabada la cursa, Chistoprin el va convidar a córrer fins a Osca per sopar plegats a

69. Xavier Pujadas, Carles Santacana, *op. cit.*

casa seva, a l'hora que confessava a l'italià que al seu poble hi havia molta gent que el guanyava corrent.⁷⁰

Bargossi no sols no va acceptar la invitació, sinó que va fugir cap a Barcelona sense pagar l'aposta que l'aragonès havia guanyat.

70. *Stadium*, 20 d'abril de 1918, núm. 255, pàg. 252.

4.2. LA INTRODUCCIÓ DE L'ATLETISME

La primera cursa atlètica, en el sentit esportiu que l'entendem avui dia, la va organitzar Jaume Vila. Com hem explicat en l'apartat anterior, aquest autèntic forjador de l'esport català havia creat un sistema d'entrenament amb aparells que ell mateix havia dissenyat i que anomenava de *cultura física*. Aquest sistema d'entrenament era seguit pels *sportsmen*, que practicaven diferents modalitats com ara el ciclisme, la gimnàstica o la boxa. Per això, i per tal de posar a prova els resultats de l'entrenament, Jaume Vila va organitzar el 9 de desembre de 1889, l'endemà de la Puríssima, la primera cursa coneguda al nostre país amb una finalitat i uns plantejaments que podríem qualificar d'esportius. Hi van prendre part Julián García, Ismael Alegre, Eusebio Gràcia, el mateix Jaume Vila i el mestre d'esgrima Eduard Alessodi.

Els corredors van sortir del carrer Duc de la Victòria, davant del Gimnàs Tolosa, on aleshores treballava Jaume Vila, per continuar a partir del carrer Bergara el camí empedrat que seguia el tramvia 14, que anava fins a la plaça de Sarrià. La distància completa que van recórrer va ser de 14 quilòmetres aproximadament, i tardaren 55 minuts a completar el trajecte, és a dir, anar i tornar del gimnàs a la plaça de Sarrià.

Els atletes van sortir de bon matí, a les 5h, quan encara era fosc a la ciutat, i van tornar abans de trenc d'alba. Un cop acabada la prova, els participants van fer un bon esmorzar i encara els van restar forces per fer una excursió en bicicleta.⁷¹ Val a dir que tots ells s'havien estat preparant seguint el pas gimnàstic pel reduït espai de la sala del gimnàs.

El 10 de desembre de 1899, la Sociedad los Deportes, que publicava la revista quinzenal del mateix nom, va organitzar un festival esportiu pels voltants de l'Hotel Casanovas, al barri barceloní del Guinardó. L'edifici d'aquest hotel albergaria anys després l'escola municipal coneguda amb el nom d'*Antiga Escola del Mar*, dirigida per Pere Vergés, que ja hem

esmentat en el capítol anterior. En aquest festival esportiu hi figurava una cursa de 800 m, en la qual hi van participar vuit atletes; el guanyador va ser el ciclista Francesc Cruzate i el segon classificat el jove suís Hans Gamper, que poc abans havia fundat el Futbol Club Barcelona.

71. Albert Maluquer, *Carreras a peu*.

4.3. EL SEGLE XX

El 10 de juny de 1900, Francesc Cruzate, el ciclista guanyador del festival esportiu de la Sociedad los Deportes, va acceptar el repte d'un altre corredor anomenat López de millorar el seu rècord dels 1440 m, distància que corresponia a una volta al passeig de cotxes del parc de la Ciutadella. Un cop celebrada la competició, Francesc Cruzate va deixar-lo en un temps de 4.40 s. Els desafiaments van ser el tipus de competicions que més sovintejaven durant aquest període.

El 12 d'agost va començar a Lleida la Segona Assemblea de la Federació Gimnàstica Espanyola, on va participar un jove tarragoní de 20 anys, Josep Elies Juncosa. Aquest atleta va ser un altre dels forjadors de l'esport català i un dels precursors de l'olimpisme a casa nostra. Juncosa escrivia a *La Veu de Catalunya* amb el pseudònim de Corredisses, cosa que indica la seva afecció a les curses a peu. La Segona Assemblea va organitzar diferents actes esportius a la ciutat de Barcelona, un d'aquests actes va consistir en una carrera a peu de 500 m, en la qual van participar sis atletes. El guanyador va ser el jugador del FC Barcelona Miquel Valdés, que posteriorment va assolir una gran fama per un motiu ben allunyat del món esportiu; Valdés va regentar un dels establiments de loteria més populars de la Rambla Barcelonina, que encara avui conserva la seva fama. El segon classificat va ser el ciclista Francesc Cruzate i el tercer classificat, un jove anomenat Planells.

Per aquesta època va començar el costum de fer curses a peu als camps de futbol, abans dels partits o fins i tot a les mitges parts. Un dels primers clubs de futbol, el Català portava a terme aquestes demostracions al seu terreny de joc, que estava situat prop d'on ara es troba l'abaixador del tren de Sarrià de la ciutat de Barcelona.

El 18 de novembre de 1900, el FC Barcelona va inaugurar el seu camp d'esports a l'Hotel Casanovas, al barri barceloní del Guinardó. Amb motiu d'aquesta inauguració es van

celebrar unes curses a peu, interclubs, amb la presència de prop de 4.000 espectadors, xifra prou significativa i que els festivals atlètics que se celebren avui dia a casa nostra quasi mai assoleixen. Els 100 m els va guanyar Miquel Valdés del FC Barcelona amb un temps de 12 s, seguit de l'atleta de l'Hispano, Komba, i del sempre present en aquestes proves Francesc Cruzate.

El 13 de març de 1904 es va fundar la primera entitat pel foment de l'atletisme, l'Sportmen's Club, que va tenir poca durada però va comptar amb un gran nombre d'adeptes, i que està considerat un dels pioners en l'organització de curses de *cross-country*.⁷² L'any 1907 s'organitzà per primera vegada la Volta a Barcelona sota els auspicis de la Federació Catalana de Foot-ball, que era qui, de fet, mantenia l'atletisme. Aquesta volta va tenir lloc el mes de juny, i hi van prendre part 67 corredors.

Una dada anecdòtica d'aquests primers anys va ser la gran quantitat de notícies-repte que van aparèixer als diaris esportius, en què un esportista, corredor o jugador de futbol desafiava qualsevol altre a córrer una cursa amb apostes de diners per al guanyador. Normalment el recorregut era d'una volta al parc de la Ciutadella (1.420 m) o bé a qualsevol plaça de braus. Un exemple d'aquestes notícies-repte és la que va aparèixer a *El Mundo Deportivo*, corresponent al 22 d'agost de 1907, núm. 82, i que deia així:

Nuestro corresponsal en Pamplona nos comunica que con fecha 12 de agosto se ha recibido una carta al director del periódico L'Auto de París, en la que se le ruega la publicación de la siguiente:

Reto de 15.000 pesetas

El corredor vasco-navarro Francisco Echarni, desafía a todo corredor francés o español a correr a pie, bajo las condiciones:

72. Isabel Rodríguez, *Història de l'atletisme català*, pàg. 1.

1) Con el fin de que el terreno designado sea lo más neutral posible, se tomará como punto de partida la frontera franco-española entre Irún i Hendara, 30 km.

2) La cantidad apostada será por cada parte.

Durant els primers anys d'aquest segle, la implantació de l'atletisme es va anar produint a batzegades, alternant moments de crisi, com la del 1908, paral·lela a la del món del futbol, amb moments de forta expansió, com la viscuda a partir del 1909. Pel juliol d'aquest any es va constituir el Solé Pedestre Club, al Gimnàs Solé, que com hem vist en els capítols anteriors va ser el bressol del FC Barcelona i del CN Barcelona, i que va organitzar, des del moment de la seva fundació, infinitat de curses.

Igual que molts altres clubs i gimnasos, el CN Barcelona organitzava cada diumenge una cursa al parc de la Ciutadella. D'aquesta manera les competicions van començar a succeir-se periòdicament i el nombre d'afecionats va créixer considerablement. Precisament una d'aquestes curses, organitzada el febrer del 1910 i que era una de les més llargues de l'època, 42 km, està considerada la primera maratón disputada a l'Estat espanyol, tot i que com que no és la distància exacta, aquesta consideració no és oficial.

Un altre dels clubs més dinàmics de l'època va ser l'Athlètic Sporting Club, que, amb la seva secció pedestre, va esdevenir un autèntic bressol de nous atletes i una entitat molt activa en l'organització de proves atlètiques. De les seves files van sorgir atletes tan importants com Calvet, Mestres, Garcia, Vidal, Blanch o Serra, que van formar part dels equips que van guanyar els primers campionats d'Espanya de *cross-country*.

4.3.1. PERE PRAT, UN DELS PRIMERS CAMPIONS CATALANS

Durant el procés d'institucionalització de l'activitat atlètica a Catalunya, el nom de Pere Prat sobresurt per sobre dels altres per les seves extraordinàries actuacions. No es coneix la data exacta del seu naixement, si bé la periodista Isabel Rodríguez la situa pels voltants del 1881 a la ciutat de Barcelona. Sabem que treballava de lleter, carretejant amunt i avall els gerros de llet, fet que segurament l'ajudà a millorar la seva extraordinària condició física.

La primera gesta atlètica de què tenim coneixement va ser quan va establir el rècord de Barcelona de la cursa de mitja hora efectuada al parc de la Ciutadella, recorrent un total de 8.676 m. Arran d'aquesta primera cursa, els seus èxits es van succeir d'una manera continuada.

Les seves primeres curses solien ser populars, pels carrers dels pobles i de Barcelona. L'any 1912 va guanyar la cursa que el CN Barcelona organitzava pel centre de la ciutat, que està considerada com la precursora de la Jean Bouin. Mesos més tard també va guanyar el campionat de mig fons organitzat el 17 d'octubre, amb un recorregut que anava de la Diagonal fins al parc de la Ciutadella, que representava una distància de 5 km.

A partir d'aquest any va començar a córrer qualsevol distància, des dels relleus 4x400 m fins a la maratón; ho va fer sempre defensant els colors del FC Barcelona. Malgrat córrer distàncies tan diverses, sempre va obtenir uns resultats magnífics i n'és bona prova la seva taula de rècords:

Distància	Marca	Any
800 m	2'14"	1915
	2'04"6	1916

1.500 m	4'31"4	1915
	4'30"2	1915
	4'27"2	1916
Milla	4'43"2	1916
Llegua espanyola	18'10"4	1915
5.000 m	16'49"8	1914
	16'19"2	1915
10.000 m	34'29"2	1915
Mitja hora	8.616 m	1911
	8.965 m	1913
	9.021 m	1914
Hora	17.698 m	1913
Marató	2 h 47' 18" 6	1913
4x400 m	4'06"8	1915

(Prat-Otero-Coll-Vidal)

L'any 1917, la seva activitat esportiva va començar a davallar, les victòries es van anar espaiant cada cop més i més, i encara pitjor, es va retirar de diverses curses, cosa que fins llavors no havia succeït mai. L'any 1918 va abandonar el club que sempre havia defensat, el FC Barcelona, i va fitxar pel Pompeia, però aquest canvi no va representar una millora en la seva carrera esportiva i finalment a final d'aquest any va emigrar a Anglaterra per instal·lar-se finalment als Estats Units, on va viure fins a la seva mort.

Abans de marxar, però, encara va participar en alguna cursa de motocicletes, a les quals era molt afeccionat, i també va prendre part en la primera triatló organitzada al Principat. Aquesta prova consistia en una cursa a peu amb sortida al passeig de Gràcia, una prova

ciclista i una de nàutica, que contràriament a la pràctica actual no consistia en una prova de natació sinó de rem, més exactament, en un recorregut en barca tripulada per tres participants.

4.4. L'ANY 1914, DECISIU PER A LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'ATLETISME

Ja hem vist com la introducció de l'atletisme es va anar produint a casa nostra de manera progressiva des de l'inici del segle. Però malgrat aquesta progressiva implantació, l'olimpisme i més concretament l'atletisme eren fenòmens allunyats de la gran majoria de la població. Amb la intenció de divulgar-los, Narcís Masferrer i Sala, Josep Elies Juncosa i altres periodistes esportius van decidir crear el Sindicat de Periodistes Esportius, que va complir àmpliament aquesta tasca i va ser l'avantsala per a la fundació de la Federació Catalana d'Atletisme. L'any 1914, amb la col·laboració del sindicat esmentat, a Barcelona i a altres entitats de l'Estat espanyol es va produir el que Corominas qualifica com les primeres manifestacions d'indiscutible importància dins del món atlètic.⁷³

A Madrid es van celebrar els *Juegos Olímpicos Madrileños* a començament d'abril; algunes de les marques que s'hi van aconseguir van ser considerades com els primers rècords d'Espanya. Els 100 m van ser guanyats pel súbdit alemany A. Laux amb un registre de 12,0 segons, però a causa de la seva nacionalitat es va considerar com a primer recordista l'atleta Eulogio Aranguren, amb un temps de 12,2 segons. Altres recordistes que van sorgir d'aquest esdeveniment van ser Sòcrates Quintana, als 200 m, amb 26,4 segons; José Luis Elosegui, als 400 m, amb 59,8 segons; un altre cop Sòcrates Quintana, als 800 m, amb un temps de 2.27,0 segons, i als 110 m tanques, amb 18,0 segons. Julio Barrena va guanyar la

prova de salt de perxa; després d'establir, per part de diversos atletes, diferents rècords, el va deixar finalment a una alçada de 2,90 m. Un altre cop José Luis Elosegui va figurar a la prova de llargada amb un registre de 6,02 m. A la prova de llançament de pes, el guanyador va ser José Irureta, que va establir el primer rècord d'Espanya amb 10,25 m. Al disc, Manuel Garnica va aconseguir un registre de 30,11 m, i en el llançament de martell, el guanyador va ser Alberto Vivanco, amb 21,78 m.

El 5 de juliol, el Sindicat de Periodistes Esportius va organitzar als terrenys del Real Club de Polo Jockey de Barcelona un *concurso olímpico* ajustant-se estrictament a les normes i els reglaments olímpics i, per tant, utilitzant pistoles per a les sortides, cintes metàl·liques i artefactes degudament contrastats. A més, a partir d'aquest moment els noms dels atletes catalans van començar a figurar de manera regular a les taules de rècords espanyoles i a les llistes d'atletes guanyadors dels diferents concursos i campionats que es duïen a terme. Entre els més destacats podem citar Josep M. Sagnier, un estudiant de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona que va guanyar la prova dels 100 m de l'esmentat *concurso olímpico* amb una marca d'11,8 segons, que va ser considerada com el segon rècord d'Espanya de la distància, tot i que ell mateix havia corregut aquesta distància amb anterioritat amb un temps d'11,6 segons, registre que no està homologat com a rècord per falta de rigor en les condicions en què es va aconseguir.

Un altre atleta català que va destacar a les proves de velocitat prolongada va ser l'atleta del FC Barcelona Leandre Coll, que el 17 d'octubre de 1915 va establir al parc de la Ciutadella barceloní, just davant del museu Martorell, el que està considerat com el tercer rècord espanyol de la distància dels 200 m amb un temps de 24,4 segons, cosa que representava una millora de la marca de Sòcrates Quintana de més d'un segon; van aixecar acta d'aquest esdeveniment els senyors Bo, Trabal, Canudas, Boix i Maluquer.

73. Asociación Española de Estadísticos de Atletismo, *El Atletismo Olímpico Español*, pàg. 16.

Precisament dos mesos després, Coll va desafiar en una cursa de 200 m un motorista amb sortida parada. Va guanyar el motorista però Coll va realitzar un registre de 23,4 segons, que tenint en compte las circumstàncies en què es va efectuar no va ser homologat. Aquest atleta també figura en els historials de la prova de 400 m. En aquesta distància, tot i que el primer registre seriós de què es té constància és el que va realitzar Carles Comamala al camp del FC Barcelona del carrer Indústria, amb un temps de 1'01"4, la primera marca realitzada en unes condicions homologables va ser la de Leandre Coll, que el 7 de febrer de 1915 en una competició celebrada al parc de la Ciutadella va marcar un crono de 53,8 segons. Dos mesos després va batre el seu rècord un altre cop al mateix parc de la Ciutadella amb una marca de 57,0 segons, la distància es recorria en dues rectes de 150 m i una corba de 100 m, però poc després, el mes d'octubre del mateix any i en un descans d'un partit de futbol entre el FC Barcelona i la Reial Unió d'Irun, va aconseguir rebaixar un segon la seva plusmarca. Leandre Coll va participar a l'Olimpiada de 1924, però curiosament ho va fer en l'especialitat de rem, ja que com la majoria de *sportsmen* del seu temps practicava tota mena d'activitats esportives.

A les proves de resistència ja hem vist que un atleta sobresortia per damunt de tots els altres, aquest atleta era Pere Prat, de qui no parlarem aquí perquè ja li hem dedicat tot un apartat amb anterioritat. Però malgrat això és just assenyalar que altres corredors catalans d'aquestes proves van merèixer entrar per mèrits propis en la història de l'atletisme català, com l'elegant Rossend Calvet, guanyador del primer Campionat de Catalunya, celebrat el 1916. Un altre atleta destacat dels primers anys de la història del nostre atletisme va ser Albert Charlot. Aquest gran corredor, nascut a Renteria el 1892 però afincat des de ben jove a Catalunya, va guanyar la prova dels 1.500 m al Congrés Escolar de Barcelona, que es va

celebrar al lloc habitual, és a dir, al parc de la Ciutadella; aquesta victòria la va aconseguir amb un registre de 4'37"0.

El 14 de novembre de 1909, Robert Boix va guanyar una cursa mesurada en 5.000 m amb l'extraordinari temps per a l'època de 15'16"8, però el recorregut que posteriorment serviria de base per a la coneguda competició de la Jean Bouin ens pot explicar el sorprenent registre: els atletes van sortir de la cruïlla de la Diagonal amb el carrer Muntaner i van continuar fins al passeig de Sant Joan, per on van baixar fins a arribar al parc de la Ciutadella, on van acabar a l'alçada de l'antic asil; els qui coneguin la ciutat comtal endevinaran la bondat del recorregut.

Com és natural per motius tècnics, les curses en les seves diferents modalitats, tant les de velocitat com les de resistència, van copsar la major part del protagonisme en l'activitat atlètica durant aquells primers anys de l'atletisme a casa nostra enfront de les proves tècniques, però malgrat aquesta diferència de protagonisme també podem trobar catalans que van destacar en aquestes darreres proves.

Aquest és el cas del tarragoní Jaume Nin, que el 14 de novembre de 1918 va córrer els 110 m tanques en 18 segons. Nin era un representant del nucli atlètic que es va formar a Tarragona al voltant del Club Gimnàstic de Tarragona, una de les entitats pioneres en la introducció de l'esport a casa nostra, tal com ja hem explicat en el capítol anterior.

A les proves de salt, que captivaven els espectadors dels concursos atlètics, van destacar tres atletes, dos d'ells pertanyien a la Societat Sportiva Pompeia, una de les entitats pioneres de l'atletisme a la ciutat de Barcelona i que avui dia es dedica completament a la pràctica i la difusió del tennis. Es tractava de Rafel Maria Casas, qui, l'any 1917, durant un encontre entre atletes guipuscoans i barcelonins celebrat a les pistes d'Atotxa de Sant Sebastià, va fer un salt de 6,16 m; en la prova de salt de llargada, el seu company d'equip, Santiago

Massana, també va ser un destacat saltador de llargada i triple, prova on el 13 d'agost de 1916 va establir una millor marca espanyola, amb un salt de 10,77 m. Precisament el rècord nacional estava en mans del tercer atleta a què ens referíem, el blaugrana Jaume Vidal, que l'any 1914 ja havia saltat 10,60 m. Cal esmentar que durant aquells primers anys la prova de triple salt era una especialitat practicada tan sols a Catalunya i que no es va incloure als campionats de Castella fins al 1918, als de Guipúscoa el 1922 i als de Biscaia el 1923.

Les especialitats del llançament eren potser les menys populars en els primers anys del nostre atletisme, circumstància que malauradament encara es manté avui dia. Les referències més destacades que trobem en aquests concursos fan esment a un jove anomenat Bru, qui l'any 1910, amb motiu d'un festival atlètic que es va organitzar com a clausura de la temporada del Futbol Club Barcelona, va fer un llançament de 28,65 m a la prova del disc. A la prova del martell, que es va iniciar amb un cert retard respecte als altres llançaments, veiem que el 1919 el jove Francesc Pagès va llançar l'artefacte de reminiscències cèltiques a la distància de 21,94 m, que era el millor registre espanyol de l'època. Però la seva marca exacta no va quedar reflectida a cap dels diaris esportius del moment. Molt poc després, al Campionat de Catalunya del mateix any, l'atleta del Club Gimnàstic de Tarragona va deixar el rècord d'Espanya a la distància exacta de 25,20 m.

Naturalment i tenint en compte les circumstàncies socials del moment, la introducció de l'activitat atlètica a Catalunya i a la resta de l'Estat espanyol es va fer exclusivament en l'àmbit masculí, i la incorporació de la dona al món de l'esport no es va produir fins a molt de temps després.

4.5. LA FUNDACIÓ DE LA FEDERACIÓ CATALANA D'ATLETISME

Com hem vist en l'apartat anterior, durant l'any 1914 ja es van celebrar concursos atlètics amb un rigor que podríem qualificar d'olímpica. Donant suport a tota aquesta activitat, hi havia el sindicat de periodistes esportius, i al voltant d'aquest sindicat es d'on va sorgir la idea de crear una federació que cobrés les necessitats creixents de la pràctica atlètica, que unifiqués criteris i, en definitiva, que regulés i governés el món de l'atletisme.

Entre els impulsors d'aquesta iniciativa hi havia els senyors Masferrer i Juncosa, elements fonamentals en totes les activitats del Sindicat, però en aquest cas concret cal esmentar especialment el senyor Manuel Nogareda, membre del citat Sindicat i enamorat de l'atletisme.

El 18 de gener de 1915, Nogareda va publicar un article en la revista *Stadium*, en la qual va esbossar la idea de crear una Federació Catalana, i immediatament el seu amic i company del Sindicat Narcís Masferrer, aleshores director d'*El Mundo Deportivo*, va reproduir la seva proposta en la secció del diari esmentat anomenada "Prismáticos".

A partir d'aquest moment i en quasi tots els diaris hi va haver una proliferació de notícies que debatien i donaven suport a la idea.

Finalment, el 22 de març Manuel Nogareda va publicar un article on convidava tots els interessats en el tema a una reunió el 31 d'aquell mes. La nota de Nogareda deia el següent:

Nuestras campañas en pro de la FEDERACIÓN ATLÉTICA

Opiniones de castellanos, catalanes i vascos.

PRO FEDERACIÓN

Sí, señor. ¡Pido la palabra! Y antes de proseguir haré la salvedad de que seré breve, brevísimo, ya que son hechos y no palabras lo que está haciendo falta.

La creación de la FAC es una cuestión de honor para nosotros. No debemos por ningún concepto demorar su fundación. Es más, precisa de todo punto que al morir marzo quede constituida.

Se avecinan los grandes festivales atléticos que tienen anunciados varias agrupaciones deportivas. Los atletas vienen preparándose cuidadosamente, con el fin de participar en tales certámenes. Y como es muy posible que se obtengan resultados nunca superados, se hace indispensable que nos preparemos cumplidamente, con el fin de que adquieran los *performances* de nuestros atletas un valor real. Para que esto sea posible es necesario que exista la FAC. Siendo así, ¿por qué no convocar a las entidades interesadas a una reunión que podría celebrarse el día 31 del mes actual, en el local del Tiro Nacional, por ejemplo?⁷⁴

Finalment es va convocar per al 31 de març la Sessió de constitució de la Federació al Saló d'Actes del Tir Nacional. Tal com havia proposat Manuel Nogareda, aquest lloc va ser escollit perquè també era el local del Sindicat de Periodistes Esportius.

Els dies anteriors a la sessió constitutiva es va produir un viu debat en les pàgines de la premsa esportiva sobre la conveniència o no de crear una Federació Catalana o bé si s'havia de crear primerament l'espanyola, ja que encara no existia. El resultat fou aclaparador a favor de crear la Catalana, independentment del fet que es creés o no l'espanyola, i un gran nombre de persones i entitats van escriure als diaris promotors fent saber la seva opinió.

Finalment, el 31 es va celebrar la sessió, on va ser elegit primer president de la Federació Atlètica de Catalunya el doctor Álvaro Presta, que curiosament va derrotar en la votació per a aquest càrrec el fundador del FC Barcelona, Hans Gamper. Com no podia ser d'una altra

74. Manuel Nogareda, *El Mundo Deportivo*, 22 de març de 1915.

manera, Manuel Nogareda va actuar com a secretari de l'acte i com a tal va donar a conèixer les moltes adhesions que s'havien rebut i va llegir el projecte d'estatuts, que van ser aprovats després de llargues discussions, en què van destacar les intervencions de persones tan reconegudes com Josep Elies Juncosa, Sampere i Oliveras, el doctor Comamala, Narcís Masferrer i d'altres. Totes les intervencions van ser contestades pels ponents dels estatuts, que havien estat el doctor Álvaro Presta, el senyor Antonio Blasco i el mateix Manuel Nogareda. Finalment va constituir-se la primera Junta Directiva de la Federació, que va restar de la manera següent:

President: Doctor Álvaro Presta

Vicepresident 1r: Josep Elies i Juncosa

Vicepresident 2n: Doctor Carlos Comamala

Secretari: Manuel Nogareda

Vicesecretari: Alberto Maluquer

Tresorer: Jaime Garcia Alsina

Comptador: Antonio Blasco i Cirera.

El domicili provisional de la Federació va quedar establert al passeig de Gràcia, 106, 2n 1a. Finalment, el Comitè Directiu de la FAC va quedar constituït el dia 2 de setembre de 1915. Entre les primeres decisions que es prenen hi va haver la de nomenar dos subcomitès, un d'atletisme i l'altre de gimnàstica.

El primer president de la FAC va ser, doncs, el Dr. Álvaro Presta, qui ja havia estat amb anterioritat a la directiva del FC Barcelona, d'on sembla que va sortir desenganyat del món del futbol. Aquest metge, president de l'Acadèmia d'Higiene, caçador i excursionista

convençut, va estar al davant de la Federació aquells primers moments, en què l'entitat va endegar una activitat frenètica per divulgar i regular l'activitat atlètica a Catalunya.

El 9 de gener de 1916, la Federació va organitzar el Primer Campionat de Catalunya de *cross-country* a Vallvidrera. Tot i que en un principi l'anunci va ser d'un Campionat de Barcelona, que després es va modificar. Aquell dia, 58 dels millors especialistes de Catalunya van sortir del camí que va de la plaça Major de Vallvidrera a la Font de la Teula. Com no podia ser d'una altra manera, el guanyador de la cursa fou Pere Prat, qui, segons la revista *Stadium*: "Llegó a pisar la cinta que señalaba el fin de la carrera tan fresco como antes de salir".⁷⁵

No gaire més tard, el 6 de febrer, *La España Sportiva*, revista madrilenya d'informació esportiva, va organitzar un Campionat d'Espanya de *cross-country* i novament el guanyador va ser Pere Prat, però l'èxit de l'equip català no va acabar aquí, ja que J. Erra es va classificar en segon lloc i, en la classificació per equips, el combinat català també es va proclamar guanyador. Aquest equip estava format per Prat, Erra, Garcia, Calvet i Mestres. Curses de tota mena s'anaven succeint diumenge rere diumenge i l'abril d'aquell mateix any la FAC ja va fer pública la primera llista de rècords oficials, que va ser la següent:

100 m -- J.M. Sagnier, 11 s 1/5 (juliol 1914)

200 m -- Leandre Coll, 24 s 2/5 (novembre 1915)

400 m -- Leandre Coll, 55 s 1/5 (febrer 1916)

800 m -- Pere Prat, 2 min 4 s 3/5

1.500 m -- Pere Prat, 4 min 27 s 1/5 (març 1916)

1.609 m -- Pere Prat, 4 min 43 s 3/5 (març 1916)

(milla anglesa)

5.000 m -- Pere Prat, 16 min 19 s (març 1916)
10.000 m -- Pere Prat, 34 min 29 s 1/5 (agost 1915)

42.000 m -- 2 h 47 min 18 s 1/5

(marató)

Per temps

Mitja hora -- Pere Prat, 9 km 35 m (juliol 1912)

Hora -- Pere Prat, 17 km 698 m

Entre les moltes iniciatives que va emprendre la FAC en favor de l'atletisme destacava la proposta per construir un estadi d'atletisme a la ciutat de Barcelona. Un cop elaborada la proposta, una comissió de la FAC la va presentar al batlle de la ciutat, qui es mostrà entusiasmada amb la iniciativa, fins al punt que pocs dies després la mateixa comissió acompanyada d'alguns regidors i de l'arquitecte municipal van visitar diferents terrenys que eren propietat de l'Ajuntament per buscar la localització més idònia. Uns terrenys molt espaiosos situats a l'alçada del carrer Wad-Ras semblaven els més adequats, però malgrat l'entusiasme inicial amb què el Consistori va acollir la proposta, encara havien de passar molts anys abans de portar-se a terme.

4.6. EL PRIMER CAMPIONAT DE CATALUNYA

Però en aquells moments el que tots els afeccionats esperaven era la celebració del Primer Campionat de Catalunya de curses, salts i llançaments oficials. Aquests campionats es van realitzar als camps esportius de la Societat Sportiva Pompeia i del Reial Club Deportiu

75. *Stadium*, 15 de gener, pàg. 38.

Espanyol, i es van dividir en tres jornades: en la primera, 13 d'agost, es van córrer les eliminatòries; en la segona, el 20 d'agost, les semifinals i, en la darrera, el 27 d'agost, les esperades finals.

Malauradament, no consten en la premsa esportiva els resultats de les finals del dia 27, però sí que van quedar registrades algunes de les millors marques aconseguides en les eliminatòries i en les semifinals. En perxa van destacar els 2,60 m de Baonza; en 100 m els 11 s 2/5 de Casas; en salt d'alçada sense impuls, els 1,36 m del tarragoní Soler, atleta que també va obtenir la millor marca en salt d'alçada amb impuls, amb un registre de 1,55 m; en el llançament de javelina (estil lliure), Barnola va aconseguir una marca de 33,80 m; en els 200 m, un altre cop Casas amb un temps de 24 s 3/5; en el llançament de disc, el polifacètic Soler va enviar l'artefacte a la distància de 29,26 m; en els 5.000 m, J. Erra va destacar amb un crono de 17 min 6 s 3/5; en els 110 m, Vidal va batre el rècord d'Espanya, amb un temps de 17 s 3/10, i va obtenir els millors registres en salt de llargada amb impuls, amb un salt de 5,80 m, i del triple salt, amb 10,30 m; en els 400 m va destacar Leandre Coll, amb 56 s 2/5; en els 800 m, Calvet amb 2 min 28 s 1/5, i en els 1.500 m, Garcia amb 4 min 32 s 1/5.

Un cop va finalitzar el Primer Campionat de Catalunya, els afeccionats i també els periodistes esportius es mostraven orgullosos de la progressió de l'atletisme a Catalunya, però al mateix temps van constatar que les diferències entre el nostre país i els països més avançats atlèticament encara eren abismals. La revista *Stadium* va publicar un quadre comparatiu dels rècords de diferents països, que reflectia aquesta situació:

COMPARACIÓ DE RÈCORDS

Mundials Anglesos Alemanys Francesos Espanyols Catalans

100 m	10 s 7/10	10 s 4/5	10 s 4/5	11 s	11 s 1/5	11 s 4/5
200 m	21 s 1/5	21 s 3/5	21 s 3/5	22 s 4/5	24 s 4/5	24 s 3/5
400 m	48 s 1/5	48 s 2/5	48 s 3/10	49 s	55 s 1/5	55 s 1/5
800 m	1'51 s 9/10	1'56 s 2/5	1'54 s 9/10	1'59s	2'04 s 3/5	2'04 s 3/5
1.000 m	2'32 s 1/5	falta	2'32 s 1/5	2'34 s 4/5	falta	falta
1.500 m	3'55 s 4/5	3'59 s	4'06 s 5/10	4'04 s 2/5	4'27 s 1/5	4'27 s 1/5
2.000 m	falta	falta	5'43 s 2/5	5'39 s 4/5	falta	falta
3.000 m	8'36 s 9/10	falta	9'06 s 4/5	8'49 s 3/5	falta	falta
5.000 m	14' 36 s 3/5	falta	15'58 s 5/10	15'11 s 2/5	16'05 s	16'19 s
<i>Perxa</i>	4,02 m	3,20 m	3,79 m	3,74 m	2,85 m	2,70 m
<i>Llargada</i>	7,61 m	7,61 m	6,91 m	7,06 m	6,13 m	5,80 m
<i>Alçada</i>	2,01 m	1,93 m	1,92 1/2 m	1,88 m	1,66 m	1,55 m
<i>Pes</i>	15,55 m	14,21 m	13,16 m	13,14 m	11,15 m	10,37 m
<i>Javelina</i>	61,48 m	falta	57,15 m	46,90 m	43 m	33,80 m
<i>Disc</i>	47,56 m	falta	42,28 m	41,25 m	35,69 m	29,30 m

Contràriament a la imatge que podem tenir (perquè ens ha arribat més informació! que tot o quasi tot l'atletisme català estava concentrat a la ciutat de Barcelona, cal esmentar la gran importància que en aquests primers anys tenia l'atletisme a la ciutat de Tarragona, i els festivals que se celebraven al camp d'esports del Gimnàstic de Tarragona rivalitzaven en resultats i públic amb els que se celebraven a Barcelona.

Ja hem citat alguns dels millors atletes tarragonins a les taules de rècords, entre els més destacats trobem Josep Soler, extraordinari llançador i saltador, dos especialitats que avui dia estan considerades antagoniques; o el també polivalent Jaume Nin, que va tenir els rècords de Catalunya i d'Espanya de llançament de Javelina i de 110 m al mateix temps; també Pastor, en el salt amb perxa, qui amb 2,70 m va ser corecordista català; el triplista Francesc Godall, qui amb 11,67 m era, l'any 1916, recordista d'Espanya, i molts altres atletes anònims que si bé no apareixen en les taules de rècords, sí que van aconseguir convertir la ciutat de Tarragona en el contrapès atlètic de la Ciutat Comtal.

L'any 1916 va ser per a la Federació Catalana i per a tots els practicants atlètics un any extraordinari, que es va veure recompensat a final d'any per la concessió per part de Sa Majestat el rei d'Espanya Alfons XIII del títol de Reial Federació.

L'any 1917 va representar l'any de l'establiment definitiu de la FAC, amb la celebració al llarg de la temporada dels campionats catalans i espanyols de *cross-country* i pista, així com la celebració d'alguns encontres que van tenir especial ressò en la premsa esportiva de l'època, com ara el Guipúscoa-Catalunya, que va tenir lloc a la ciutat de Sant Sebastià i que segons les cròniques escrites fou un èxit de públic i l'organització, i, tal com ho explicava el corresponsal de la revista d'informació esportiva *Stadium*, sense apostes ni "tongos".

Com anem veient, el procés d'institucionalització durant aquell any va prendre un camí irreversible. El fet de millorar el nivell de competicions i els intercanvis atlètics també va

fer que els atletes busquessin les millors maneres de preparar-se. Per respondre a aquesta demanda, Josep Trabal⁷⁶ va publicar un article perquè servís de guia per a l'entrenament dels nombrosos corredors de distàncies mitjanes que en aquells moments hi havia a Catalunya i que podria considerar-se com un dels primers manuals d'entrenament publicats al nostre país. En aquest article definia les característiques que segons ell havia de reunir un corredor de mig fons, la tècnica que havia d'utilitzar i proposava un quadre de valors per orientar el corredor sobre quin era el seu nivell atlètic. Però els aspectes més innovadors del programa d'entrenament que proposava per tal que els atletes milloressin els seus registres era el següent:

Dimarts. Dos o tres esprints de 60 metres. Descans i 800 metres, corrent amb velocitat els primers 200 metres.

Dimecres. Córrer 600 metres a velocitat de cursa dels 800 i acabar fins a aquesta distància a un ritme més tranquil. Descans i córrer 400 metres a un ritme fàcil.

Dijous. Dos o tres esprints de 60 metres. Descans i, a continuació, córrer 1.000 metres; els primers 400 a velocitat de cursa de 800 metres, i la resta amb facilitat.

Divendres. Córrer amb velocitat 300 metres centrant l'atenció en el moment del salt. Descans i, a continuació, 800 metres a un ritme còmode.

Dissabte. Dos o tres esprints de 60 metres. Descans i, tot seguit, 600 metres a ritme de cursa de 800.

Diumenge. Cursa de 800 metres.

El quadre que proposava perquè els atletes catalans poguessin orientar-se a la distància dels 800 metres era el següent:

76. Josep Trabal, *Stadium*, núm. 200, 24 de març de 1917, pàg. 191-192.

Categoria	Temps	Avantatge que els porta el recordista
Corredor òptim	1 min 51 s	Cap
Gran corredor	1 min 56 s	35 metres
Bon corredor	2 min 04 s	91 metres
Corredor mediocre	2 min 10 s	130 metres

Com pot comprovar-se en el quadre comparatiu de records d'aquest mateix capítol els millors corredors catalans amb prou feines arribaven a la categoria de corredors mediocres.

4.7. L'ANY 1918 I L'ETAPA D'ESTANCAMENT

L'any 1918 es va iniciar sota la presidència a la FAC del Dr. Garcia Alsina, però aquell any la Federació va passar una greu crisi que en va posar en perill la continuïtat. Aquesta crisi va estar motivada, en part, pel creixement de l'activitat atlètica a casa nostra. La constant activitat, tant al Principat com a la resta de l'Estat, demanava uns recursos i una infraestructura mínima que la Federació i els seus directius, que naturalment eren completament amateurs, no podien suportar.

Es van perdre curses importants, no hi va haver Campionat Català de Cross i, en el d'Espanya, que gràcies a la col·laboració d'*El Mundo Deportivo* es va poder celebrar a Sant Cugat del Vallès, la selecció catalana hi va ocupar el segon lloc, darrere la guipuscoana. En pista, la situació encara era més difícil. Els campionats de Catalunya es van organitzar sense cap lluïment. La premsa esportiva es va fer ressò d'aquella complicada situació, tal com reflectia un article publicat en la revista *Stadium*, que resumia la crisi de creixement i d'institucionalització que patia la Federació Catalana, entre altres coses deia el següent:

Porque son dos los problemas a resolver en tan corto espacio de tiempo: el de preparación y el económico.

Graves los dos en todos sus aspectos, es el primero, no obstante su importancia, de fácil resolución, pues la firme voluntad de nuestros atletas les hace capaces de realizar milagros ante la posibilidad de ser designados defensores del honor de Cataluña.

Pero el segundo, el problema económico, éste sí que, dada la actual situación de nuestro atletismo, nos parece cosa poco menos que imposible de resolver.⁷⁸

78. J.M.C. *Stadium*, 6 de juliol de 1918, pàg. 266.

És evident que la Federació i el món atlètic en general estaven patint una crisi de creixement, i que com ja hem comentat la falta d'infraestructura i de recursos ofegava el seu desenvolupament.

Però durant aquest any no tot van ser problemes per a l'atletisme català. Una data significativa per a la seva història va ser la del 24 de febrer, dia en què es va córrer la primera cursa de marxa atlètica, una especialitat que amb els anys seria capdavantera en el reconeixement internacional del nostre atletisme.

La cursa va estar organitzada pel club Nova Unió i va seguir el recorregut següent: sortida de la Diagonal davant del carrer Tuset, carretera de Sarrià, plaça Artós, carrers Prim, Major i plaça Major de Sarrià, passeig de la Bonanova i plaça de la Bonanova, carrers Muntaner, Madrazo, Orteo, Balmes i Travessera fins a l'encreuament amb la Diagonal, per on havia de seguir fins a cobrir una segona volta, el total de la cursa era de 13.400 m.

4.8. LA PRIMERA OLIMPIADA

El 1920 van destacar tres fites importants per a l'atletisme català. La primera, la posada en marxa d'una de les curses que fins als nostres dies ha estat una clàssica dins el calendari atlètic del Principat, ens referim a la Jean Bouin. Aquesta cursa, que es disputa pels volts de Nadal, rep també el qualificatiu de Gran Premi, i malgrat que sempre ha tingut una gran participació popular, no ha estat mai mancada d'un altíssim nivell pel que fa als seus guanyadors. Aquesta prova va rebre al nom de Jean Bouin en honor del gran corredor francès, que va guanyar tres vegades al Gran Premi de les Nacions de Cross (1911-1913). Els atletes catalans sentien una gran admiració pel corredor francès, no solament pels seus èxits esportius, sinó perquè va ser un dels primers a incorporar els mètodes de preparació suecs a l'entrenament atlètic.

El recorregut tradicional de la cursa anava des del pont d'Esplugues fins a l'Arc del Triomf barceloní. A la primera cursa, disputada l'1 de febrer de 1929, hi van participar 47 corredors malgrat que s'hi havien inscrit 87 atletes. El primer guanyador va ser Rosend Calvet amb un temps de 34 min 10 s 2/10. A part de la classificació individual, sempre s'hi ha fet una classificació per equips. Del 1920 al 1936 el RCD Espanyol va vèncer set vegades, cinc el Barça, tres vegades l'Agrupació Excursionista Tagamanent, una la Unió Atlètica Nurmi i una el FC Hèrcules.⁷⁹

El segon esdeveniment que cal destacar d'aquell any va ser la constitució de la Real Federación Atlética Española. L'acte de constitució va tenir lloc el 24 de juliol a Donostia, amb motiu de la celebració del Campionat d'Espanya, i en va sortir elegit l'equip directiu següent: president, Gabriel M. de Laffite; secretari, Manuel Orbea; tresorer, Julio Ortega, i vocals, Salvador Díaz i José M. Peña.

79. *100 anys d'esport català*, cap. 2, fascicle 2, pàg. 52-53.

L'últim fet que volem ressenyar va ser la participació per primer cop d'un equip espanyol en uns Jocs Olímpics, en aquest cas els d'Anvers. Voldríem destacar, doncs, els primers atletes olímpics catalans dels renovats jocs: Jaume Camps, que va participar en el relleu de 4x100 m; Lluís Meléndez, que ho va fer en la prova de 10 km marxa; Carles Maria Pajarón, en la de 200 m, i Diodoro Pons, en la de 5.000 m. Com no podia ser d'una altra manera, per la gran diferència que en aquells moments hi havia entre el nostre atletisme i el dels països més desenvolupats, tots ells van ser eliminats en les primeres fases. Però la seva participació va ser l'inici d'una relació entre l'esport català, i més concretament l'atletisme, i el moviment olímpic, que durarà tot el segle XX i que ha tingut el seu moment culminant amb la celebració a la ciutat de Barcelona dels Jocs Olímpics del 1992.

Malgrat el desànim que van provocar els pobres resultats obtinguts per la representació espanyola a Anvers i encara més pel fet que Barcelona no fos escollida seu dels Jocs Olímpics de 1924, la instauració i la institucionalització de l'activitat atlètica va continuar, encara que, com calia esperar, ho va fer a batzegades.

El 1921 la Federació Catalana va crear els comitès provincials que li faltaven, és a dir, els de Barcelona, Girona i Lleida, anticipant-se molts anys al que posteriorment seria norma general a tot Espanya.

El mes d'octubre del 1922 es va disputar el primer Campionat d'Espanya de marxa atlètica (fons). La prova va consistir en un recorregut de 50 km, que era el trajecte que realitzaven els atletes Barcelona-Montornès-Barcelona. Van finalitzar la competició un total de 19 marxadors i es va proclamar guanyador el que era el gran favorit, l'atleta del RCD Espanyol Albert Charlot, que va invertir un temps de 5 h 14 min 15 s i 2/10. Al guanyador el van seguir, per aquest ordre: Francesc Albesa, Enric Badia i Pere Sirvent.

L'any 1924 va representar un altre repte olímpic, però els resultats van tornar a ser molt fluixos. Només el fet que l'atleta del FC Barcelona Joan Junquera superés la primera ronda en les eliminatòries de 200 m va representar una excepció dins la norma generalitzada dels atletes espanyols de quedar eliminats en la primera prova.

La majoria dels amants de l'esport esperaven que el pobre paper dels nostres atletes als Jocs Olímpics farien que les autoritats del país endeguessin un pla de divulgació i promoció de l'activitat física a casa nostra. Però, malauradament, per a la majoria d'aquestes autoritats l'esport encara significava un entreteniment destinat a una minoria.

Malgrat tot, l'1 de juny d'aquell any va inaugurar-se la primera pista estable d'atletisme de Catalunya, la pista de l'Estadi de la Fuxarda de Montjuïc. Desgraciadament la pista, a diferència de la de Tolosa, inaugurada l'any anterior, no tenia la distància adequada (una corda de 420 m) ni el seu terra reunia les condicions mínimes per a la pràctica de l'atletisme i més endavant es va reutilitzar per a la pràctica del rugbi.

La forta rivalitat que existia entre els principals clubs catalans, com el FC Barcelona, el RCD Espanyol, l'AE Tagamanent o la UE Sants, va fer que la selecció catalana tornés a recuperar el paper hegemònic que havia tingut els primers anys de la institucionalització atlètica. Així, al Campionat d'Espanya de Cross de 1926 que va celebrar-se a Sant Sebastià, Catalunya va recuperar el títol per equips tot col·locant l'equip entre els 10 primers classificats. Miquel Palau, un intel·lectual apassionat per l'atletisme, era el capdavanter de la selecció catalana i va ser també el guanyador individual de la prova. La popularitat dels corredors de cross també va ser motiu de problemes, perquè alguns d'ells van ser acusats de professionalisme. Així, Palau, Bellmunt i Miquel Ramon van ser sancionats amb la retirada de la llicència federativa per haver participat sense permís federatiu en una competició on hi havia premis en metàl·lic, a la població mallorquina de Sa Pobla.

En canvi, i potser com a resposta a aquella sanció, els atletes catalans no van participar al segon encontre internacional que va disputar la selecció Espanyola, el qual se celebrà a Porto contra el país lusità i que finalment els espanyols van perdre per un sol punt de diferència, perquè els atletes catalans van sol·licitar el cobrament de dietes per pèrdua de salari.

El 1928 es va disputar el primer Campionat d'Espanya de Marató. Tot i que el 12 de febrer ja s'havia corregut una cursa a Barcelona amb aquest nom, la veritat és que la cursa es va disputar amb una distància de 38,5 km, cosa que va invalidar els resultats. Finalment, el 29 de juny es va repetir la cursa, aquest cop sobre la distància oficial de la prova, és a dir, 42,200 km i en va resultant guanyador l'atleta del FC Barcelona Genís Ramos, que hi va invertir un temps de 3 h 06 min i 50 s.

Una altra pista estable d'atletisme va consolidar la implantació d'aquest esport a les comarques tarragonines. Es tractava de la pista del Reus Deportiu, de 350 m i construïda amb cendra. Però malgrat l'entusiasme dels directius reusencs, la pista, poc afermada, no va respondre pel que fa a les marques obtingudes que s'esperaven.

4.9. DE L'EXPOSICIÓ INTERNACIONAL A LA GUERRA CIVIL

L'any 1929 va ser l'any de l'Exposició Internacional de Barcelona i per aquest motiu la muntanya de Montjuïc es va convertir en la muntanya esportiva de la ciutat. Entre les instal·lacions que s'hi van construir cal destacar l'estadi que avui coneixem amb el nom d'*Estadi Olímpic*. Aquest és el primer estadi de grans dimensions amb una pista permanent d'atletisme, i la seva construcció així com l'important paper que l'Exposició va reservar per als actes esportius (una cosa, per altra banda, lògica tenint en compte el pes que l'esport havia assolit en la societat catalana durant els anys vint) van representar la projecció de l'atletisme com a esport espectacle de masses. El fet de veure un estadi ple a vessar per presenciar unes proves atlètiques només es repetiria puntualment i durant els Jocs Olímpics del 1992.

El programa de la inauguració de l'Estadi va incloure: un partit de rugbi entre Itàlia i Espanya; atletisme: amb unes curses eliminatòries de 100 m; un partit de futbol entre el Bolton Wanderers (campió de la Copa anglesa) i la selecció oficial catalana, i en acabat la gran final de les curses de 100 m. Aquest gran festival va tenir lloc el 20 de maig amb la presència del rei Alfons XIII i el comte Baillet Latour, aleshores president del CIO. L'acte es va voler aprofitar com una mostra de suport popular i institucional a la candidatura olímpica de la ciutat de Barcelona per als Jocs del 1936. El president i altres membres del CIO, davant la gran gernació que s'hi va arregar (prop de 65.000 persones), es van comprometre a donar suport a la candidatura de la ciutat, encara que després aquestes promeses mai no van arribar a complir-se. Entre els molts actes esportius que van tenir lloc durant l'Exposició també podríem destacar l'encontre entre les seleccions d'atletisme d'Espanya i Itàlia. En la selecció espanyola només hi figuraven atletes catalans i el corredor basc Fernando Labourdette. Com no podia ser d'una altra manera, els italians van dominar

totalment l'encontre i van guanyar 14 de les 15 proves, però l'Estadi va vibrar quan el marxador català Guerau Garcia va aconseguir guanyar la prova de 5.000 m marxa, amb un temps de 23 min 57 s 1/5, davant una de les figures mundials de l'especialitat, l'atleta Di Salvo. A partir d'aquell moment el marxador català es convertiria en una de les llegendes del nostre esport.

L'any 1930 va marcar un altre registre per a la història de l'atletisme. Es va celebrar a l'Hospitalet de Llobregat el primer festival atlètic femení. Curiosament l'esport femení, que ja feia anys que s'anava introduint a Catalunya, ho feia per mitjà d'altres disciplines que en aquell moment es trobaven més femenines com la natació, el tennis o l'excursionisme. Però l'atletisme estava marcat per la concepció que era una pràctica masculinitzant; recordem que aquesta també era l'opinió de persones tan destacades com el baró Pierre de Coubertin, afortunadament aquesta creença va anar canviant de mica en mica a la darrera dels anys vint.

Una gran part de la responsabilitat d'aquest canvi cal atribuir-la al Club Femení i d'Esports. Aquesta entitat esportiva exclusivament femenina va ser fundada l'any 1928 per Enriqueta Seculi i Teresa Torrents. El Club tenia diferents seccions, però les que van assolir més relleu van ser les de bàsquet i d'atletisme, aquesta última entrenada pel prestigiós David Marco i pel sempre present Joan Trigo. L'entitat va tenir un paper fonamental en la implantació de l'esport femení a Catalunya. A final del 1929 ja tenia gairebé 900 afiliades i durant la dècada dels trenta va viure els seus moments de màxima esplendor en sintonitzar totalment amb el moviment d'esport popular català.

A més de la seva activitat esportiva, va crear una biblioteca i va desenvolupar una tasca cultural important fonamentada en cicles de conferències, festivals i cursos divulgadors. De fet, la majoria de les sòcies amb funcions directives eren militants d'Esquerra Republicana

de Catalunya i van aconseguir que el Club fos un clar referent de progrés entre les dones de la seva generació. S'hauria de fer esment especial a una de les fundadores, Enriqueta Seculi, perquè és una de les primeres feministes catalanes i, de fet, el model esportiu que ella defensava s'allunyava de les formulacions teòriques que feien els defensors de l'esport en aquell moment i que es fonamentaven principalment sobre un eix indiscutible, la futura maternitat i els beneficis que la pràctica física hi podria aportar. Seculi, al contrari, defensava un model esportiu que ajudés les dones a formar-se com a persones, independitzant-se de la tutela masculina. Naturalment, un concepte tan avançat va ser incomprès i atacat, i Seculi va abandonar la Secretaria de l'entitat el 1930, tot i que hi va seguir vinculada fins a la seva desaparició.⁸⁰ Per tant, cap a finals dels anys vint l'atletisme femení va iniciar el seu camí impulsat principalment pel CF d'Esports, però també per altres entitats, com la Secció d'Atletisme del Centre d'Esports de Lleida, que l'any 1930 ja disposava d'un equip d'atletisme.

El nostre esport va anar fent el seu lent camí per imposar-se fins al 1936, últim any de normalitat. Aquest any van celebrar-se els millors campionats d'Espanya organitzats fins al moment. Van tenir lloc a l'Estadi de Montjuïc i van ser selectius per als Jocs Olímpics de Berlín. Però unes setmanes abans que se celebressin es va posar en marxa el projecte de l'Olimpíada Popular, el Govern del Front Popular li va donar suport i va retirar la subvenció al Comité Olímpico Español per a la participació a la cita de Berlín, això va provocar la dimissió del seu president, el Dr. August Pi i Sunyer, i de tots els seus membres, que s'hi van solidaritzar. El 19 de juliol, el dia en què estava prevista la inauguració de l'Olimpíada Popular, van sonar els primers trets als carrers de Barcelona i va començar la Guerra Civil,

80. Per a una bona aproximació al Club Esportiu Femení, vegeu Neus Real Mercadal, *El Club Femení i d'Esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

que significaria per a l'atletisme i per a moltes altres activitats la fi d'una època per a l'esport català.

4.10. BREU ANÀLISI DEL PROCÉS D'INSTITUCIONALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT ATLÈTICA A CATALUNYA

Segons Parlebas,⁸¹ la institucionalització és l'element clau que diferencia el joc de l'esport. En aquest aspecte tot el procés que fa que les curses populars i els jocs atlètics es vagin transformant en un esport modern reuneix algunes característiques prou interessants que intentarem comentar a continuació.

La igualtat i democratització de la pràctica atlètica. Tots els concursants han de tenir les mateixes condicions i les mateixes probabilitats de victòria. Naturalment, a finals del segle XIX, els espectadors de les curses que es reunien en pobles i ciutats de Catalunya ja no creien en la intervenció directa dels déus per afavorir un o altre corredor, tal com feien els espectadors dels antics jocs olímpics, però els defensors de l'atletisme modern a casa nostra lluitaven aferrissadament contra el costum de córrer contra cavalls, motocicletes o qualsevol element que trenqués aquell concepte d'igualtat. Probablement creien que aquest era un dels elements diferenciadors més clars entre aquest concepte d'esport modern i el concepte d'espectacle de circ que fins aquell moment havien tingut alguns dels reptes que sovint sortien anunciats en la premsa de finals del segle XIX.

L'especialització. Com hem vist en aquest capítol, la majoria de jocs competitius precursors de l'atletisme modern a Catalunya tenien relació amb el pedestrisme. Amb la incorporació de l'atletisme impulsat pel moviment olímpic s'introdueixen quasi totes les especialitats atlètiques actuals i, malgrat que molts atletes són polivalents i dominen diverses especialitats, la majoria d'aquestes especialitats són de característiques similars i els casos d'un atleta ciclista, o un saltador nedador, encara que es donen, cada cop són menys freqüents. Casos com el de Pere Prat no deixen de ser una excepció dins d'aquesta norma que farà que cada cop els atletes hagin d'especialitzar-se més i més.

La racionalització del treball. Tot i que des de ben antic existien sistemes o creences que seguint algunes pautes de treball, d'alimentació o de comportament es milloraria el rendiment físic, amb el procés d'institucionalització atlètica comencen a circular sistemes d'entrenament més o menys científics. Alguns divulgats per les revistes i publicacions esportives i altres importats per l'intercanvi que es produïa amb els esportistes d'altres països. Un exemple d'aquests sistemes d'entrenament és el que hem reproduït en aquest capítol.

La burocratització. Naturalment, en els inicis d'aquest procés, és relativament minsa, però ja hem vist com la manca d'una infraestructura eficient i, sobretot, la manca de recursos van generar les primeres crisis serioses en la introducció de l'atletisme a casa nostra. De totes maneres i com hem comentat en el capítol anterior, l'agrupació dels esportistes en clubs i, posteriorment, en federacions és un dels elements diferenciadors més clars de l'esport modern.

La quantificació dels resultats. L'avanç tecnològic va facilitar l'aparició del cronòmetre, i amb la mesura del temps, de la distància amb les cintes mètriques i amb els aparells mesuradors del pes dels artefactes, l'atletisme modern es distancia definitivament dels espectacles de carrer i també de l'atletisme que es practicava a l'antiga Grècia. En aquest aspecte caldria remarcar com aquest concepte que tot està perfectament mesurat i controlat combinava perfectament amb el pensament noucentista, que defensava una pràctica esportiva però dintre d'un ordre. És per això que la pràctica esportiva era d'un gran valor en la formació de futurs ciutadans que havien de moure's dins d'una societat plena de normes i regles, i del respecte per aquestes normes depenia que una societat funcionés eficaçment o no.

81. P. Parlebas, *Elements de sociologie du sport*, pàg. 55-56.

L'aparició del crono i de la cinta mètrica també facilitaven la incorporació del rècord, un altre dels elements diferenciadors de l'esport modern i com una forma d'immortalitat relativament moderna.

L'esquema piramidal de funcionament. A mesura que el procés d'institucionalització va anar avançant, la figura de l'atleta –entrenador– directiu que havia funcionat durant els primers anys va anar sent substituïda per una major especialització en els diferents rols que acabem d'esmentar, i aquesta estructura piramidal queda reflectida, no solament en aquesta incipient però imparable distribució de papers, sinó també en la classificació dels atletes segons la seva categoria i rendibilitat esportives. De fet, un dels primers problemes que es troben molts dels primers clubs d'atletisme és si les seves figures més representatives també han de satisfer les quotes de les entitats i, en l'elit nacional, veiem com són freqüents els conflictes pel cobrament de dietes o per la participació en activitats atlètiques remunerades.

L'últim d'aquests apartats seria el de **la utilització de l'esport com a instrument ideològic del poder**. Aquesta instrumentalització va començar des del mateix moment de la constitució de les federacions catalana i espanyola, però va fer-se molt més evident a mesura que l'esport guanyava pes entre la població, i el procés va culminar quan es va començar a participar en competicions internacionals representant un estat, i per tant abanderant la capacitat gestora dels seus dirigents.

El paper de l'atletisme en la incorporació de les dones de les classes populars a la pràctica esportiva

Malgrat que la incorporació de la dona al món esportiu va ser un procés gradual al llarg de principis de segle, aquest es produïa principalment entre els sectors més benestants i

educats de la nostra societat, i si en general trobava fortes reticències, aquestes encara eren més evidents en el cas de l'atletisme, un esport considerat tradicionalment com a masculinitzant i que comptava entre els seus detractors amb figures tan rellevants en el món de l'esport com el mateix Pierre de Coubertin, qui el 1912 considerava que una olimpíada femenina seria **impracticable, inestètica i incorrecta**. Però fins i tot els qui defensaven la participació de les dones en les pràctiques esportives sovint ho feien amb els mateixos arguments ja utilitzats pels espartans dos mil anys enrere, és a dir, que una dona esportista tindria fills més forts i sans i acompliria millor els deures de mare i esposa.

A la dècada dels trenta, el canvi social que aquests anys van comportar va produir la incorporació massiva de la dona a l'esport, i l'atletisme hi va fer un paper destacat, tal com remarca l'èxit que van tenir les seccions atlètiques de clubs com el Club Femení d'Esports, el Sícoris de Lleida o la secció del CADCI.

Naturalment amb l'arribada del franquisme aquesta polèmica va acabar-se, perquè l'atletisme femení va estar senzillament prohibit des del 1941 fins al 1960.

5. LA VIDA DE NEMESI PONSATI

5. LA VIDA DE NEMESI PONSATI

5.1. INFÀNCIA I JOVENTUT

L'any 1897 va néixer, a la ciutat de Barcelona, Nemesi Ponsati i Solà, un dels forjadors de l'esport català i el que podríem anomenar *un prohò* del Club de Natació Barcelona. Va néixer al si d'una família que en aquells anys es podria catalogar com de classe mitjana-treballadora. Era el petit de cinc germans i el seu pare regentava un forn al carrer del Carme de Barcelona. Precisament en aquest carrer és on va començar la seva vida escolar, a l'Escola del Carme, dirigida pel professor Don Antonio Rubio. Allí va destacar com a bon alumne i va fer amistat amb el Dr. Pi i Sunyer, que seria un dels grans amics de la seva vida i amb el qual compartia barri i escola. Amb els anys, Pi i Sunyer va arribar a ser secretari de l'Ajuntament de Barcelona i president de l'Institut d'Estudis Nord-Americans.

Ben aviat, però, tant Ponsati com la seva família es van adonar de la seva constitució més aviat dèbil, i per això va prendre la decisió d'assistir a classes de gimnàstica en un dels primers gimnasos que es van obrir a la ciutat de Barcelona, el Gimnàs Vila. Aquest gimnàs, com ja hem explicat en els capítols anteriors, era dirigit per Jaume Vila, un dels introductors de la gimnàstica sueca a casa nostra; Nemesi Ponsati hi va continuar assistint al llarg de tota la seva vida. Els primers anys era al carrer Xuclà i l'any 1917 es va traslladar al número 87 del carrer Pau Claris, per la gran acceptació que tenia. A primera hora, els clients eren xicots joves que hi anaven abans de l'estudi; més tard, els treballadors de banca, de la borsa, advocats, notaris, metges i el que podríem anomenar *burgèsia de la dreta de l'Eixample*, barrejada permanentment amb esportistes de tota mena que hi anaven a millorar la seva forma física.

Com també hem vist anteriorment, al Gimnàs Vila, a part de les sessions de gimnàstica, es fomentava l'esport en tots els seus vessants. El 1898, Jaume Vila va participar en la primera cursa atlètica que es va celebrar a Barcelona amb un caràcter netament esportiu. Aquesta cursa va sortir de davant del Gimnàs Tolosa, on aleshores treballava Jaume Vila. A més, ja com a director del seu propi gimnàs, va participar en la fundació del Català Sport Club, un dels equips pioners del futbol i que, el 1904, es va fusionar amb l'Espanyol de Barcelona, en què Jaume Vila passà a ocupar la presidència efectiva i, posteriorment, l'honorària. Per si no n'hi hagués prou i per justificar l'impuls esportiu que aquest gimnàs va representar per a la ciutat de Barcelona, cada diumenge s'organitzaven festivals atlètics i gimnàstics al parc de la Ciutadella. En aquest ambient extraordinari, Nemesi Ponsati va entrar en contacte amb el món de l'esport i l'educació física i s'hi va mantenir fidel fins al final de la seva vida; i no tan sols ell, sinó que, en molts casos, quan un dels seus joves deixebles tenia una constitució no gaire robusta, feia els passos pertinents perquè combinés la gimnàstica amb els entrenaments atlètics.

Paral·lelament a aquests primers contactes de Nemesi Ponsati amb el món de l'esport, un altre fet de caràcter esportiu s'estava desenvolupant a la Ciutat Comtal: la fundació del Club de Natació Barcelona (CNB). Bernat Picornell, que havia viscut la seva infantesa a França, va tornar a Catalunya i va intentar continuar aquí amb les seves activitats natatòries, però es va trobar que a Barcelona no hi havia cap institució que agrupés les persones amb aquests tipus d'afeccions. És per això que el 1907 creà el CN Barcelona, a la platja de la Barceloneta, prop de l'escullera.⁸² El nou Club va fer l'acte fundacional al Gimnàs Solé del carrer del Carme de Montjuïc, i la majoria dels socis fundadors ja havien tingut algun contacte amb el món de l'esport; uns quants assistien amb assiduitat al gimnàs de Jaume Vila; el mateix Vila va col·laborar en l'inici de l'entitat cenebista.

Els primers anys, predominava al Club de l'escullera un ambient marcadament higienista, no oblidem que el nivell de salut de la infància i la joventut catalana era esfereïdor. Encara que una mica posterior en el temps, pot servir, de manera orientativa per confirmar aquesta afirmació, l'estudi que per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona va realitzar el Dr. Sayés l'any 1921. En aquest estudi, realitzat a partir d'una mostra de 116 alumnes de les escoles municipals, es donaven els resultats següents. Només es podien considerar sans 9 nens, xifra que representava un 8% de la població. La resta eren en condicions sanitàries precàries: 71 casos de malalties lligades a processos tuberculosos, que representaven el 61%; 32 casos d'estats constitucionals anormals, el 26%, i 5 casos d'altres afeccions, el 5%.⁸³

Com corresponia a aquest esperit higienista de què hem parlat, el CN Barcelona va organitzar el juliol del 1910 el primer curset de natació infantil per a nens de les escoles catalanes dels districtes II i V en col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona, i poc després es va intentar guanyar els metges de la ciutat mitjançant una consulta sobre els efectes benèfics dels banys de mar. L'any 1916 el Club ja tenia quasi 500 socis, dels quals prop de 50 eren metges.

Així doncs, no és gens estrany que aquell mateix any, quan Nemesi Ponsati ja estava estudiant Farmàcia, fortament influenciat per aquell esperit higienista del Club i l'ambient esportiu del Gimnàs Vila, decidís fer-se soci del Natació, la segona entitat esportiva a què Ponsati va restar fidel tota la seva vida.

Coincidint amb la seva entrada al CNB, Ponsati va establir amistat amb el que seria un altre dels seus grans amics al llarg de tota la vida, l'il·lustre pedagog Pere Vergés, que

82. Antoni Buj, "75 anys del CNB", *Avenc*, febrer del 1983, pàg. 24-31.

83. Marta Carranza, *Passat i present de l'educació física a Barcelona*, pàg. 85.

també acabava de fer-se soci de l'entitat. Junts comencen la gran cursa esportiva de la seva vida.

Durant aquell temps Ponsati practicava l'esport de manera regular i seguint el model de l'*esportman* anglès imperant en aquells moments, ho feia en diferents modalitats. Precisament, i responent a aquest concepte –d'altra banda tan allunyat de la superespecialització que avui dia impera en l'esport d'alt nivell–, el CN Barcelona va crear l'any 1918 el trofeu de l'Atleta Complet,⁸⁴ que consistia a combinar proves de natació i atletisme, i es calculaven els resultats en punts d'una manera similar a l'actual decatló.

Els dos primers anys va organitzar l'esdeveniment el CNB i a partir del tercer any ho va fer la Unió Catalana de Federacions Esportives. Posteriorment, va desaparèixer, però gràcies a aquest concurs Nemesi Ponsati va entrar en contacte amb el que seria l'altre esport de la seva vida: l'atletisme; i el fet de participar-hi en diferents edicions li va deixar un record inesborrable. Així, els anys trenta i, posteriorment, els seixanta el va reimplantar al Club.

L'any 1920 es va produir un altre fet de gran transcendència en la carrera esportiva de Ponsati. El CNB va contractar els serveis de l'entrenador suec Berglund per preparar els nedadors i els jugadors de waterpolo de l'entitat. Aquest entrenador, que com a bon nòrdic era també molt entès en atletisme, utilitzava freqüentment tècniques que podríem qualificar d'atlètiques en la preparació, i gràcies a ell també es va organitzar en el Club la primera Secció d'Atletisme. L'activitat de la nova Secció va durar fins al 1923, quan una junta massa puritana va creure que l'atletisme potser restaria adeptes a la natació i va decidir suspendre-la.⁸⁵ Però l'empremta d'aquest entrenador extraordinari ja havia arrelat

84. *Natació. Butlletí del CNB*, 1920, pàg. 6.

85. *Natació*, novembre del 1966, pàg. 3.

i al cap dels anys Nemesi Ponsati s'encarregaria que l'atletisme fos un esport fonamental en la història del CNB.

L'any 1922 va marcar un punt d'inflexió en la vida de Ponsati. D'una banda, va obtenir el millor resultat de la seva carrera esportiva: va aconseguir proclamar-se campió de la Segona Categoria catalana de waterpolo, formant equip amb Ferran, Boniquet, Lluís Esteve, Josep M. Puig, Fabregas, Amigó i Pere Jordi.⁸⁶ De l'altra, però, també durant aquest any, el delicat estat de la seva vista va fer que de mica en mica anés abandonant l'esport de competició i que, per compensar, comencés a assumir responsabilitats com a directiu. Potser aquí s'hauria d'aclarir que en aquests primers anys de la nostra història esportiva els papers d'atleta, entrenador o directiu estaven molt més barrejats que en l'actualitat.

86. Joaquín Morera, *Historia de la natación española*.

5.2. ANYS DE DIRIGENT

Pels voltants del 1922 Ponsati va començar una frenètica activitat com a directiu de l'esport, un vessant de la seva vida que ja no va abandonar mai més. Aquell mateix any va participar en la creació d'un destacat moviment associatiu: la Confederació Esportiva de Catalunya. Aquesta associació agrupava un gran nombre d'esportistes de casa nostra i, de la mateixa manera que altres moviments que havien sorgit uns anys abans –per exemple el Sindicat de Periodistes Esportius (SPE)–, pretenia potenciar l'esport, coordinar els diferents esforços que per mitjà de diferents entitats es realitzaven, i donar resposta, per part dels esportistes federats, als diversos conflictes que se'ls presentaven. També durant aquell any va ocupar la presidència d'una jove Federació Catalana de Natació, que havia estat fundada l'any anterior, i va substituir en el càrrec Jaume Mestres i Fossas. Nemesi Ponsati va ser l'encarregat de dirigir la jove Federació durant dos anys, un període de temps relativament curt però en el qual es va guanyar el prestigi d'home treballador i eficaç per part dels principals clubs que en aquells moments formaven la Federació i que eren, a més del CNB, l'Atlètic, el Sabadell, el CN Mataró, el CN Pop de Badalona, el CE de Lleida, l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona i el Club de Mar de la mateixa ciutat.⁸⁷

També daten de principis dels anys vint els primers contactes de Nemesi Ponsati amb el moviment olímpic. Aquests contactes es produïren per mitjà del seu amic i consoci del CNB Josep Elies Juncosa, que, com ja hem explicat, escrivia amb el pseudònim de *Corredisses* a la secció esportiva del diari *La Veu de Catalunya*, fou director de la revista *Stadium* i el 1911, juntament amb Narcís Masferrer i Sala havia fundat el Sindicat de periodistes esportius.

87. *Revista Sport*, 10-10-96, pàg. 14.

Des del moment de la seva fundació, els membres de l'esmentat Sindicat van escriure amb freqüència articles on defensaven la idea de promoure la candidatura olímpica de la ciutat de Barcelona com a element dinamitzador de la vida esportiva. Però la situació política espanyola i, encara més, la deficient infraestructura de l'esport espanyol no van permetre la creació d'un projecte seriós.

Amb la constitució oficial de la Mancomunitat de Catalunya el 6 d'abril de 1914 es van començar a crear les bases per a un treball eficaç del que ja s'anomenava Projecte Olímpic Català.

Les primeres campanyes articulades pel Sindicat van anar dirigides a crear una estructura que facilités la participació dels atletes catalans i espanyols als Jocs Olímpics de Berlín (1916). En aquells moments tan sols hi havia un delegat espanyol del Comitè Olímpic que exercia les funcions de Comitè Olímpic Espanyol (COE).

Aquestes campanyes de premsa instaven el COE a organitzar diferents campionats atlètics per tal de preparar i millorar el potencial esportiu del nostre país amb vista a la cita del 1916. La primera Gran Guerra va aturar totes aquestes iniciatives.

Un cop la pau va tornar a Europa, es va reprendre la celebració dels Jocs Olímpics; l'organització dels del 1920 va correspondre a la ciutat d'Anvers.

Tant el SPE com el Comitè Olímpic Català (delegació regional del Comitè Espanyol) van iniciar una forta campanya per presentar-hi una representació digna, esforços que no van trobar una equivalència a l'Estat espanyol. De fet, la subvenció estatal per acudir a Anvers va ser tan minsa que es va obrir una subscripció econòmica per completar-la. Finalment, hi van participar 60 esportistes, els resultats dels quals van ser més aviat decebedors, però les campanyes endegades per presentar una delegació en condicions

òptimes també van servir per retornar al vell projecte de presentació d'una candidatura olímpica barcelonina.

Aquesta nova operació s'inicià amb el viatge a Anvers d'una delegació per sol·licitar al baró de Coubertin la inclusió de la candidatura de la ciutat comtal per als Jocs de 1924. Formaven part d'aquesta candidatura entre d'altres: Jaume Garcia Alsina (president del COC), Josep Elies Juncosa, J. Mestres i Fossas (president de la Federació Espanyola de Natació i arquitecte), Joan Gamper (FC Barcelona) i Josep M. Co de Triola.

Uns dies abans d'emprendre el viatge, la Mancomunitat, en assemblea general, va donar suport a la candidatura. Malgrat que aquesta iniciativa havia anat precedida per contactes entre la Lliga i el Consell de Ministres de Madrid, i tenia el suport de les autoritats espanyoles, els directius del COE ho desconeixien i el marquès de Villamejor, aleshores delegat del COE, en conèixer la candidatura barcelonina va dirigir un telegrama als regionalistes on els deia:

Reunido el Cio, rechazó unánimemente la proposición que había hecho la Mancomunidad catalana de que se celebrase en Barcelona la próxima olimpiada. El Comité Español solicitó que la olimpiada se celebre en España. Esta petición se tomó en consideración para decidir, pues igual demanda formulan Italia y Estados Unidos.⁸⁸

En conèixer el telegrama, Josep Elies es va posar en contacte amb Coubertin, que li va confirmar la falsedat del contingut del telegrama: no existia una candidatura espanyola i,

88. Carles Santacana i Xavier Pujadas. *L'altra olimpiada, Barcelona'36: esport, societat i política*, Barcelona: Llibres de l'Índex, 1990, pàg. 34-44.

com molta gent ja sabia (tothom qui estava mínimament vinculació al moviment olímpic), els Jocs es concedien a ciutats i no a països.

Com a part d'aquest projecte, s'inicià la construcció de l'Estadi Català, del qual ja hem parlat al capítol anterior. Les obres començaren el mateix setembre del 1920, els arquitectes eren Joan Rubió i Bellver i J. Mestres i Fossas, que com ja hem comentat havia format part de la delegació catalana a Anvers. L'Estadi es va inaugurar provisionalment el dia de Nadal del 1921 amb un partit de futbol entre el Barcelona i l'Sparta de Praga; hi van assistir 25.000 persones, una xifra rècord per aquells temps. La rapidesa en la construcció de l'Estadi es pot entendre com una mostra de la seriositat de la candidatura.

Finalment, però, Barcelona va perdre la possibilitat de ser seu olímpica, en part per l'actitud obertament hostil del COE, però també per l'interès de Coubertin que els Jocs se celebressin a París.

Nemesi Ponsati va estar directament vinculat a tot aquest projecte olímpic, tant com a president de la Federació Catalana de Natació (ja hem vist que el seu antecessor en el càrrec va ser un dels qui es desplaçaren a Anvers), com per l'amistat que mantenia amb Josep Elies Juncosa, veritable ànima del projecte. Malgrat que no van aconseguir l'objectiu, Nemesi Ponsati va viatjar a París com a directiu de la Federació de Natació, i tant el treball en el projecte de la candidatura de Barcelona com la vivència directa del moviment olímpic a la capital francesa el van convertir en un adepte de l'olimpisme la resta de la seva vida.

A principi dels anys trenta el seu prestigi com a directiu i home íntegre i treballador va començar a ser reconegut fora del Principat i, així, el 10 d'agost de 1931 va ser nomenat vocal del Comitè Olímpic Espanyol. Al mateix temps, es va multiplicar en el seu vessant

de directiu del Natació i, així, a les primeries dels anys trenta el podem trobar formant part de la comissió que el 1932 es va encarregar d'organitzar el 25è aniversari de la fundació del Club juntament amb els senyors Serinyà, Ludwing i Basté.

- De la comissió de platges, encarregada de la gestió de les platges del Club.
- De l'esportiva, juntament amb els senyors Picornell, Puig, Fàbregues, Prat, Vila, Moyans, Rosich, Perdigó, Balcells, Cruells i Gamper. Tots ells noms emblemàtics dins la història del Club.
- De la comissió d'admissió femenina amb les senyores Mercè Gusils Aguilar, Josefina Torrents i Maria Lluïsa Vigo; aquesta comissió s'encarregava d'establir les marques mínimes a partir de les quals s'admetien al Club "Les Senyoretetes Esportives".⁸⁹

El Club vivia al començament del 1930 els millors moments de la seva història, un parell d'anècdotes potser poden servir per entendre la filosofia que regnava a l'entitat.

D'una banda, el règim disciplinari que els mateixos socis van autoimposar-se: als membres del Club que no complien les normes internes se'ls sancionava amb vuit o més dies sense poder utilitzar les instal·lacions.

De l'altra, un element que pot ajudar a entendre la situació o millor dit la vida social del Club ens el dona la part que l'escriptor francès Adolphe de Falgairolle va dedicar al CNB en el seu llibre *L'Espagne en république* (París: Fasquella, 1933). Una reproducció del qual fou inclòs al butlletí del CNB:

El primer que vaig fer fou demanar audiència al coronel Macià. Després em vaig precipitar al Club de Natació Barcelona situat al capdavant del moll, on hi ha els

tallers de la Transatlàntica Espanyola. Per deu pessetes al mes, els afortunats indígenes hi troben, de bell antuvi, la mar, després una piscina, l'aigua de la qual, mantinguda tèbia a l'hivern, és canviada així que podria començar a haver-hi els microbis que habitualment poblen les democràtiques piscines de París. Tot això, encara, sense comptar uns confortables vestidors, unes terrasses assolellades, una gran platja i tot el que hom pugui desitjar; per exemple, patinadors a la disposició dels aprenents de mariner, un professor titular de cultura física, un professor d'esgrima, monitors de natació i de boxa... Encara em descuido –i també per les mateixes deu pessetes mensuals– una taula de ping-pong, uns dependents que us atenen perfectament i que eviten haver d'emportar-vos a casa els mallots lamentables embolicats en un tros de diari.

Ben net de la pols i de les mesquineses de la nostra 'ciutat-llum', on la netedat és un luxe i l'esport un plaer de milionaris, em vaig asseure al sol. El meu *slip* exposava lamentablement la meva carn tan parisencament blanca, enmig d'aquests catalans vigorosos, sans, trempats! Esmorzàvem, com jo mateix, a l'aire lliure i el iode havia embrunit de tal manera llur borriçol i llurs pells torrades, que haurien pogut romandre nus ben castament.

En mig d'un internacionalisme molt barceloní, camarades alemanys, nord-americans, castellans, valencians, compartien els meus jocs reconfortants, banals, sense finalitat. Tant les classes socials com les nacionalitats havien deixat llur particularisme al vestuari. Una noia dependenta d'un magatzem de teixits s'esforçava lluitant contra uns rècords. Vaig preguntar-me en què, diable, la República havia pogut canviar els costums d'aquest país que fa tant de temps que és demòcrata. La resposta va semblar-me un tema almenys tan apassionant i difícil com la recerca d'una transformació cel·lular microscòpica.

El Natació, doncs, vivia a principis dels anys trenta un extraordinari moment, al qual no era totalment aliè Nemesi Ponsati, ja que des del 1924 era vocal de l'entitat.

Precisament el seu bon fer en aquest càrrec el va portar a la vicepresidència del Club el 1932, fent equip amb el pare de la natació catalana: Bernat Picornell.

Formant part d'aquell equip directiu va presentar, la primavera del 1933, el seu projecte de Ciutat del Repòs: un ambiciós projecte que plantejava la possibilitat d'adquirir una gran extensió de terrenys al Prat de Llobregat i a Castelldefels per fer un gran complex esportiu i un centre de vacances. Amb aquesta proposta hom pretenia ampliar els serveis que el Club oferia i superar alguna de les dificultats que la seva ubicació a la ciutat plantejava.⁹⁰ Malauradament, aquell projecte no es va dur a terme, però els estudis que l'avalaven i la seriositat amb què va ser presentat demostraven, a part del rigor d'aquella junta directiva, que hi havia una gran visió de futur on coexistien perfectament el concepte d'esport de competició amb el d'esport-lleure, que ha tardat dècades a tornar ha recuperar el prestigi que en aquells moments tenia.

El setembre del 1933 va viatjar a Madrid com a directiu responsable de l'equip català que va participar al Campionat d'Espanya de Natació (Madrid, 2 i 3 de setembre). Amb motiu d'aquest viatge la revista *Natació*, per mitjà de Lluís Santacana, li va fer una entrevista on Nemesi Ponsati explicava les seves impressions del viatge però també analitzava la situació de la natació catalana i espanyola.

Entre altres impressions del viatge explicava per què Catalunya va guanyar per molt poc quan habitualment les diferències entre la natació del Principat i de la capital d'Espanya acostumaven a ser més marcades, però també posava al seu lloc la premsa madrilenya, que va preparar l'encontre convençuda que els nedadors de la capital provocarien una

90. *Natació*, abril del 1933.

desfeta en la selecció catalana. El resum que ell mateix feia d'aquell viatge va ser el següent:

Resumint i posant les coses al seu lloc; en condicions normals de forma per part nostra i en igualtat pel que fa a la participació d'equips de clubs de segon rengle, que són els que ajuden a la puntuació, essent així que, allà, Catalunya no ha enviat més que participants que optessin als primers llocs, en general, especialment pel que fa als equips de reemplaçaments, en igualtat de condicions, repeteixo, Castella avui dia no pot batre Catalunya. I si determinades circumstàncies havien pogut fer creure una altra cosa, aquestes circumstàncies han estat també superades. Després de tot, era natural; cal reconèixer l'increment formidable de la natació a Madrid, l'esforç suprem que han portat a terme els seus nedadors i directius, i veure que ja han fet prou i més del que calia esperar; però cal reconèixer també que assolir una victòria per punts com pretenien era una miqueta fort.

Digueu, per acabar, que els directius i els organitzadors castellans van desviure's per atendre'ns. I que no ens queda més que esperar els campionats de l'any que ve, que seran a Barcelona, per a correspondre a tot el que per nosaltres han fet.

Lluís Santacana

En aquesta entrevista destaquen, a part dels comentaris tècnics que hi feia, l'anàlisi de la implantació de la natació que s'estava produint a Madrid i la diferència de mentalitat que trobava entre el públic que acudia a les piscines de la capital d'Espanya i el del Principat, ja que, segons ell, allà la gent anava més per banyar-se, mentre que aquí ho feia més per practicar esport. Nemesi Ponsati coneixia bé aquest procés d'implantació a Madrid a causa, principalment, de la forta amistat que mantenia amb Joan Granados, principal impulsor d'aquest arrelament a la capital d'Espanya. Granados havia estat un amic dels

primers anys al club. Vivia al carrer del Cardenal Cassanyes i era fill del famós compositor. Es diu que quan Joan Granados pare i la seva esposa van morir en el naufragi del vaixell *Exeter*, el seu fill va tenir un gran interès a aprendre a nedar, cosa que va fer al CNB, en la mateixa època en què Nemesi Ponsati el freqüentava. Amb els anys, Joan Granados es va convertir en un dels entrenadors de natació més respectats a tot Espanya. De fet, després de casar-se amb la també nedadora Maria Aumacelles, va rebre una oferta per fer-se càrrec de la llavors incipient natació a Madrid. Granados va treballar tan eficaçment que, com ja hem vist a l'entrevista anterior, Madrid es va posar en pocs anys al mateix nivell que el Principat. Però, malgrat la forta rivalitat esportiva, Joan Granados i Nemesi Ponsati van saber mantenir al llarg dels anys una estreta amistat, i era freqüent que quan l'entrenador responsable de la natació madrilenya es desplaçava a Barcelona passés per la farmàcia de la plaça Nova i tingués llargues xerrades amb Nemesi Ponsati sobre tot allò relacionat amb el món de la natació i l'esport.

A mitjan dels anys trenta i malgrat que en aquells moments la seva tasca directiva estava plenament identificada amb el món de la natació, el seu ideal d'esportista i també el del Club era el de l'home poliesportiu, i per això va intentar potenciar les diferents seccions esportives que de mica en mica s'anaven formant a l'entitat. Ell, però, des del primer contacte amb l'atletisme sempre va tenir una especial predilecció per l'esport rei i, així, el 16 de febrer de 1934 va publicar al butlletí del Club l'anunci següent:

Atletisme: Aprofitant l'avinentsa que té el Club actualment de posseir la magnífica platja com mai l'havia tinguda, hom vol fer renéixer els bons temps en què l'atletisme era a casa nostra una manifestació pletòrica d'entusiasme i de vida per al nom del nostre Club.

Per un costat, ja s'han fet presents diversos "estres" d'atletisme i, per l'altre, han sorgit noms, i d'aquests, llistes de socis que volem actuar en l'atletisme.

Preguem a tots els que s'interessin i que vulguin participar-hi sigui com sigui que donin el seu nom o vinguin a secretaria per parlar-ne.

Però malgrat els seus esforços, la Secció d'Atletisme Natacionista no va aconseguir arrelar-se completament fins uns anys després, un cop acabada la guerra civil.

Paral·lelament, Nemesi Ponsati portava una intensa tasca directiva al front de l'entitat amb multitud de propostes encaminades a promocionar l'aspecte esportiu i de competició del Club. És en aquest aspecte que destaca la seva proposta de modificació dels Estatuts presentada a l'Assemblea General Ordinària celebrada el 31 d'octubre de 1934 a l'Ateneu Empordanès, i que, bàsicament, consistia en la proposta de reduir la quota anual de 120 pessetes per als nedadors infantils que competissin en les diferents categories del Club, ja que el fet d'haver de pagar la quota sencera feia que molts joves esportistes amb pocs recursos econòmics abandonessin l'entitat.⁹¹ Això, que posteriorment ha estat una política generalitzada dels clubs esportius catalans, i que es podria considerar com una proposta precursora de les actuals beques que entitats privades i governs faciliten als joves amb possibilitats de rendiment esportiu, era una proposició que sens dubte podríem qualificar d'agosarada l'any 1934.

Unes altres propostes, presentades a la mateixa Assemblea i que poden donar fer de la febril activitat d'aquell equip directiu, van ser, per exemple, la que suggeria que el Club complementés l'ajuda que la Federació Espanyola de Natació pensava concedir als nedadors que anessin als Jocs Olímpics de Berlín per tal de facilitar-ne la participació als esportistes de l'entitat, o bé la que va ser presentada conjuntament pels senyors

Ròmul, Rosich i Foret i que no va prosperar per diverses raons, en la qual es pensava construir una piscina al centre de la ciutat. Aquesta proposta es feia bàsicament per solucionar els inconvenients que per als nedadors que entrenaven d'una manera intensiva representava desplaçar-se cada dia fins a l'escullera.

A final del 1934 va sortir reelegit vicepresident del club. Aquesta vegada la junta directiva va estar composta de la manera següent:

President	Francesc Puig i Sureda
Vicepresident	Nemesi Ponsati i Solà
Vicepresident 2n	Manuel Garcia de Pérez
Secretari	Ricard Lujan i Fayos
Vicesecretari	Joan Rosich i Soler
Tresorer	Antoni González i Sastre
Comptador	Lluís Esteve i Llauradó

L'octubre del 1935 i seguint amb l'esperit del *sportman*, que practicava diferents modalitats esportives, va presentar una proposta per tal de continuar la tasca d'implantació de l'atletisme a l'entitat, proposta que va ser aprovada a l'assemblea del Club, i que pretenia que es disposés una pista a la platja per practicar els esprints, els salts i els llançaments.

Gràcies a la tasca de divulgació de la natació que portava a terme Nemesi Ponsati des del CNB i a la de moltes altres persones des dels molts clubs de natació que s'havien anat creant per tot el Principat, la natació va deixar de ser una pràctica de pocs i es va convertir en una activitat amb més reconeixement social, i les autoritats del país en

91. Natació, octubre del 1934.

valoraren la utilitat higiènica i educativa. Una bona mostra d'això va ser l'escrit que el conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Lluís Duran i Ventosa, va dirigir al Consell de Cultura perquè li fos suggerida una proposta per estimular la pràctica de la natació arreu del país:

Aquesta Conselleria, amb l'aspiració d'estimular tant com es pugui la natació a Catalunya, per l'eficàcia que espera de la pràctica d'aquest esport per a l'enfortiment físic del nostre poble, agrairia al Consell de Cultura de la vostra Presidència que volgués formular-li una proposta o suggerir-li un pla sobre la manera que cregués més avinent per assegurar i obtenir l'esmentat estímul.

Aquesta suggestió pot ésser feta lliurement per aquest Consell, partint dels punts bàsics que cregui necessaris; sempre amb la finalitat que sigui cada dia més elevat el tant per cent dels ciutadans d'un i altre sexe que sàpiguen nedar.⁹²

Aquesta i altres iniciatives van fer que la natació assolís durant l'any 1935 i la primera meitat del 1936 els nivells més alts d'implantació en la societat catalana aconseguits fins aleshores. Els cursets de natació que les entitats i les institucions organitzaven conjuntament, les colònies de mar i la comunió d'idees entre els defensors de l'esport com a pràctica educativa i higiènica i els responsables de l'ensenyament a Catalunya van fer possible per un breu període de temps que la natació arribés a quasi tots els nens i nenes del Principat.

Davant l'impuls extraordinari que estava assolint la natació en aquells moments, el Club es va decidir finalment a prendre en consideració la vella proposta de Nemesi Ponsati de construir una piscina al centre de la ciutat i, així, l'1 de juliol de 1936 es va fer una opció

92. *Natació*, 1936.

de compra d'un terreny de 10.000 pms² corresponents a l'illa de l'Eixample barceloní situada entre els carrers de Llúria-Rosselló-Bruc-Còrcega.

També, i paral·lelament a aquest projecte, Barcelona vivia els preparatius per a la celebració de l'Olimpíada Popular El CNB, amb Nemesi Ponsati a l'equip directiu, va mantenir una actitud que podríem qualificar de distant amb aquest esdeveniment, no tant potser per la politització de l'acte sinó més aviat per la traïció que representava envers al moviment olímpic oficial.

Malauradament, el divuit de juliol va esclatar la Guerra Civil espanyola i els dos projectes, així com molts d'altres, van quedar aparcats davant de les greus dificultats amb què s'havien d'enfrontar els ciutadans de Catalunya.

5.3. LA GUERRA CIVIL

La guerra deixà en un punt mort la vida del CNB. Les competicions esportives van quedar pràcticament paralizades i tan sols es realitzaren algunes exhibicions per recollir fons pel Socor Roig i altres institucions benèfiques.

En plena contesa, prengué la direcció del Club un Comitè de Control format per treballadors de l'entitat. Naturalment, l'antic equip directiu del qual formava part Nemesi Ponsati va quedar rellevat de les seves funcions. Ponsati, tot i que va seguir vinculat al Club, deixà tots els càrrecs de responsabilitat de l'entitat. Malgrat tot, la seva relació amb alguns membres del Comitè, com ara Joan Trigo, amb qui l'unia una forta amistat, fan pensar que les seves relacions amb aquest Comitè no eren, almenys, particularment dolentes. L'esmentat Comitè va publicar l'octubre del 1936 un editorial en la qual entre altres coses explicava el funcionament i la composició del Comitè. Explicava les normes

Explicava les normes de funcionament de l'entitat i demanava a tots els socis que se sotmetessin incondicionalment als interessos de la República, entre les normes de funcionament establertes pel Comitè destaquen les següents:

Per tal d'assegurar la bona marxa de la nostra entitat, el Comitè Executiu d'acord amb el Comitè de Milícies Antifeixistes de la Barceloneta i dels que intervenen en la nostra zona del Port, ha disposat que la entrada dels socis en l'esmentada zona i en el Club serà per rigorosa presentació del carnet de soci degudament controlat pels segells corresponents.

També està disposat que cap soci ni nedant, ni amb patinadors s'allunyi més enllà de les boies i dels límits que senyalen la platja a disposició del Club.⁹³

Malgrat que el Club estava regit per aquest Comitè de Control, els intents per part dels col·lectius anarquistes de col·lectivitzar l'entitat eren cada cop més seriosos. Per això la Generalitat de Catalunya entre l'11 de maig i el 12 de juny de 1937 va publicar una sèrie de decrets pels quals incorporava el Club al Departament de Cultura de la Generalitat a fi de preservar el funcionament habitual de l'entitat. Amb aquestes mesures s'intentava que el Club no perdés la seva línia de treball, tal com pretenien els socis davant dels intents dels col·lectius anarquistes; el primer d'aquests decrets deia el següent:

Primer document

Generalitat de Catalunya. Conselleria d'Economia. Consell d'Economia de Catalunya

93. *Natació*, 1937.

La Ponència del Consell d'Economia de Catalunya, d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions, amb referència a la instància que amb data 26 d'abril passat elevàreu a aquesta Conselleria d'Economia, ha dictaminat el que segueix:

Vist l'escrit presentat pel Comitè Obrer de Control del Club de Natació Barcelona, en el qual, ultra fer la història del mateix en els seus 30 anys d'existència, en els distints aspectes esportius, cultural, recreatiu i fins benèfic; protesten de la pretesa col·lectivització conjunta amb els establiments de bans, per part d'una secció del Sindicat del Transport Marítim;

Atès que el Decret de Col·lectivitzacions no es refereix pas a aquesta mena d'entitats, sinó simplement a les de caràcter industrial o mercantil;

Vist el Decret de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya que incorpora a la mateixa l'esmentada entitat Club de Natació Barcelona;

OPINEM: Que pel seu caràcter s'ha de considerar al Club de Natació Barcelona com a no afectat pel Decret de Col·lectivitzacions, i que el règim provisional de control obrer amb què es regeix actualment és correcte, a reserva del que disposi el Conseller de Cultura del qual ha passat a dependre.

La qual cosa em plau posar-vos al vostre coneixement als efectes pertinents.

Barcelona, 19 de maig del 1937

President delegat

Josep Viadiu⁹⁴

Però malgrat que el Club, amb un gran esforç i treball, va aconseguir recuperar la normalitat relativa en temps de guerra a partir de l'estiu de 1937, no va aconseguir que el decurs de la guerra el situés en una situació de tancament obligatori. Així, dels molts festivals benèfics i esportius que va celebrar durant el 1936 i el 1937, i encara més l'any

⁹⁴ 13 Natació, 1937.

1938, per les dificultats de què hem parlat anteriorment i pels freqüents bombardejos que la platja de la Barceloneta va sofrir a partir del 1937, el Club romangué en un estat de tancament quasi absolut. Nemesi Ponsati també es va mantenir durant aquest temps apartat de tota pràctica esportiva i de qualsevol càrrec de responsabilitat tant pel que fa al Club com a la Federació.

5.4. EL FRANQUISME

La victòria de l'exercit franquista i la implantació del nou règim va significar no sols la desaparició d'una gran part dels practicants i dels dirigents esportius, sinó la implantació d'un nou model de pràctica esportiva amb uns objectius i uns plantejaments completament diferents dels que hi havia hagut fins aquell moment. Aquest model de pràctica esportiva va estar clarament influenciat per dos corrents que van marcar la línia esportiva i de l'educació física al llarg dels anys que va durar la dictadura. La primera, que va ser hegemònica els primers anys de postguerra, va ser la falangista, amb una concepció de les pràctiques corporals de clara tendència totalitària i nacionalista. Aquest corrent, fortament influenciat pel model esportiu alemany nacionalsocialista, considerava que estar sa era una obligació i ser fort, una virtut. Perquè allò fonamental no era l'individu, sinó la Nació i l'Estat, que, com demostrava la història, serien forts si els seus components també ho eren. L'altra línia va ser la que podríem qualificar com a **catòlica**, que podríem sintetitzar de la manera següent: la pràctica esportiva es podia entendre com un mitjà per aconseguir un fi, però no un de qualsevol, sinó la transformació de la personalitat, la tonificació física i la purificació espiritual. L'objectiu essencial no era la victòria sobre el contrincant, sinó la competició amb un mateix. El veritable campió no era el que guanyava, sinó el campió interior. Aquesta segona visió dels objectius de les pràctiques corporals va anar guanyant influència amb els anys fins a convertir-se en clarament hegemònica durant els anys cinquanta i seixanta.⁹⁵ Nemesi Ponsati, que si bé per les seves creences hagués pogut sentir-se més proper a la línia catalogada com a catòlica, va mantenir-se fidel als seus principis, que hem qualificat com a humanistes, i

95. Sobre la relació entre *esport i franquisme*, vegeu Benjamín Rivaya García, "Filosofía, deporte y franquismo", *El Basilisco*, núm. 19, pàg. 67-76.

va mantenir una línia de treball honesta i independent durant tota la fosca nit del franquisme.

Un cop acabada la guerra, el Club es va trobar en una situació d'aturament total. Nemesi Ponsati es va fer càrrec de l'entitat i esdevé el primer president de la postguerra; poc a poc va intentar que la vida esportiva anés recobrant la normalitat. El butlletí del Club, l'estimat *Natació*, va tornar a veure la llum, això sí, ara escrit en llengua castellana, tal com obligaven les disposicions del nou règim. També seguint aquestes disposicions es va inaugurar el 18 de maig una làpida als "caïdos" amb la presència de totes les autoritats regionals del règim.

Però malgrat totes les dificultats, Ponsati va aconseguir que el Club s'anés recuperant dels estralls de la guerra. No va voler que aquesta recuperació es fes de qualsevol manera i molt menys a costa de l'esperit que sempre havia mantingut l'entitat. En defensa d'aquesta línia d'actuació, va publicar un apassionat editorial a la revista *Natació* que es podria considerar una declaració de principis, en el qual entre altres coses defensa una pràctica amateur de l'esport que servís per preservar-ne els trets característics, que, segons ell, eren la noblesa, la fortalesa, la disciplina, l'educació ciutadana i la diversió. Ponsati avisava del fet que el professionalisme, que, tot s'ha de dir, encara era molt incipient, representava un perill seriós per a tots aquests valors, i cridava contra l'envaniment que algunes figuretes de l'esport adquirien i que els feia allunyar-se dels veritables objectius de la pràctica esportiva. En un punt d'aquest editorial Ponsati manifestava el següent:

El Club de Natación Barcelona, que desde su fundación ha sentido siempre el verdadero valor educativo del más excelente de los deportes, ha mantenido también siempre, en su ya larga existencia, levantada su bandera **en contra del profesionalismo** en la natación. Y lo ha hecho porque entiende que si un valor ha de tener toda su actuación, ésta se ha de derivar del hecho de mantener vivas las esencias del deporte que mueren con el profesionalismo.

Aquest discurs, que ja representava una presa de posició prou clara, es va anar repetint al llarg de la seva vida, fins i tot quan el professionalisme era molt més que una llunyana amenaça.

Amb el Club encara recuperant-se de les ferides de la guerra, es va recuperar una de les competicions més emblemàtiques de l'entitat, el concurs de l'Atleta Complert. El 16, 23 i 30 de novembre de 1941 es van realitzar les proves que aquest cop tenien un aire més rigorós i més properes a les proves olímpiques.

El programa va ser el següent:

16 de novembre: 100 mll., llançament de pes, salt de llargada i 300 mll.

23 de novembre: 110 mt., llançament de disc, salt d'alçada i 1000 mll.

30 de novembre: 50 m braça, 50 m esquena i 100 m lliures.

El gener del 1942 va ser confirmat com a president del Club, al mateix temps que el seu bon amic Marià Trigo va ser nomenat president de la Federació Catalana de Natació.

La nova junta directiva del Club va quedar formada per:

Nemesi Ponsati Solà

President

Lluís Sentis Anfruns	Vicepresident 1r
Pere Catà Basseda	Vicepresident 2n
Manel Basté Duran	Secretari
Joaquim Mora Tordera	Vicesecretari
Antoni González Sastre	Tresorer
Carles Pena Cardenal	Comptador
Tomàs Martínez Fraile	Vocal
Carles Esteban Álvarez	Vocal
Sergi Nadal Salvany	Vocal
Francesc Segalà Torres	Vocal
Joan Petit Vall	Vocal

A més d'exercir de president, Nemesi Ponsati també formava part de la Comissió de Natació.

El gener del 1943 va deixar la presidència del Club però va restar a les comissions d'Iniciatives i Consultiva. Durant aquell any el Club va viure un lleuger descens de socis que contrastava amb la contínua recuperació que fins aquell moment s'havia produït; es va passar de 3572 socis el mes de gener a 3353 el desembre. Aquest descens es pot explicar en part per l'augment de les quotes que es va aplicar i, naturalment, per la situació econòmica difícil que vivia el país.

L'any 1946, la Federació Catalana de Natació va publicar un estudi on comparava les piscines existents en les diferents regions de l'Estat espanyol amb les que considerava necessàries.

La situació era la següent:

REGIONS	EXISTENTS	NECESSÀRIES
Andalusia	5	99
Aragó	6	28
Astúries	1	16
Balears	2	11
Basca i Navarra	3	40
Canàries	5	16
Cantàbria	0	11
Castellà i Lleó	4	72
Catalunya	28	85
Centre	11	116
Galícia	1	43
Múrcia	1	26
València	2	42

Una ullada ràpida a aquest estudi comparatiu entre el nombre de piscines i la densitat de població, ens pot donar algunes idees de la situació de la natació espanyola el 1946.

En primer lloc, queda clar que 69 piscines per a tot el país era una xifra clarament ridícula. Entre Madrid i Catalunya tenien més piscines que en tot l'Estat, la qual cosa feia que l'activitat esportiva es concentrés totalment en aquests dos nuclis. El fet que Catalunya tingués pràcticament la meitat de piscines de tot Espanya feia que la pràctica de la natació passés per endavant de la resta de comunitats o regions.

Encara haurien de passar unes quantes dècades perquè la pràctica de la natació es generalitzés a tot el país, a la qual cosa van contribuir decisivament homes com Nemesi Ponsati.

El 23 de febrer de 1947 es van tornar a fer eleccions al CNB després d'11 anys de no fer-se'n, però d'aquell procés electoral, en quedaven exclosos els càrrecs de president i vicepresident primer, que eren elegits directament per la Federació Catalana de Natació. Aquesta vegada la Federació va escollir Nemesi Ponsati com a vicepresident primer, formant equip amb Lluís Sentis, que en va ser el president.

El 1949 es va produir un canvi substancial en la seva vida esportiva. La Federació Catalana d'Atletisme estava vivint una greu crisi, en part perquè malgrat que aquest esport s'havia introduït a la península per Catalunya i el País Basc –com ja hem comentat al capítol anterior– durant els anys de la postguerra estava passant per uns moments d'abandonament tant pel que feia a practicants com a tècnics, i no cal dir com a directius.

Davant d'aquella situació la Delegación Nacional de Deportes, que era qui escollia els presidents de les federacions segons l'entramat politicoesportiu que va crear el règim franquista, va decidir que Nemesi Ponsati ocupés aquest càrrec per intentar treure l'atletisme de la situació d'inactivitat en què es trobava. Naturalment, les autoritats del moment coneixien les seves activitats al capdavant de la secció d'atletisme del Club, així com la seva brillant capacitat organitzativa.

Durant els anys que va durar el seu manament (1949-1953), va dedicar-se amb entusiasme i treball a aixecar aquest bell esport, i malgrat que la situació del país feia que les federacions malvisquessin amb una precarietat de recursos quasi total, va

juntament amb els seus col·laboradors, que l'atletisme comencés a recuperar la seva activitat a casa nostra.

Com a exemples del seu entusiasme podríem citar l'organització de l'encontre París-Barcelona-Stuttgart primer a Barcelona i després a Alemanya, encontres que donades les circumstàncies polítiques i econòmiques del moment representaven un veritable repte organitzatiu tant a en l'àmbit econòmic com burocràtic. En l'encontre celebrat a Barcelona va destacar un atleta del CN Barcelona que es convertiria en un dels més brillants de la postguerra, ens referim a Sebastià Junqueras. Aquest jove barceloní destacava en tantes proves com participava, però potser on més excel·lia era en velocitat prolongada i en les proves de tanques. Probablement, si l'entorn esportiu hagués estat com el que tenen els joves que avui dia es dediquen a l'esport, Sebastià Junqueras hauria estat una figura de relleu mundial. Però, tot i així, es va convertir en la figura que l'atletisme català necessitava per reprendre el vol.

Un altre encontre de categoria internacional que la Federació Catalana va organitzar va ser el Barcelona-Gènova. Guillem Ros⁹⁶ explica les enormes dificultats burocràtiques que l'organització d'un encontre internacional comportava principalment per la dificultat a l'hora d'aconseguir passaports, i com Nemesi Ponsati les superava amb dosi d'imaginació i una mica de temeritat. En aquest desplaçament, molts dels atletes viatjaven amb passaports que no eren seus i fins i tot un ho feia amb el del mateix Ponsati.

També durant els anys del seu manament a la Federació Catalana d'Atletisme, hi van haver, per a Nemesi Ponsati, moments de dificultat i d'angoixa. Com el que va succeir quan ell, que era un home que es podia qualificar de catalanista moderat i profundament

96. Guillem Ros, atleta destacat de 400 i 800 que els anys vuitanta va ser president de la Federació Catalana d'Atletisme i vicepresident de l'Espanyola.

religió i que no tenia problemes amb les autoritats franquistes, va rebre una trucada de la Dirección General de Policía que li comunicava que ell i presidents d'altres clubs estaven sent investigats i en breu serien detinguts perquè tots eren considerats "rojos-separatistas".

Finalment, després d'uns dies de reunions, consultes i espera, va resultar que era una equivocació, i que la Federació que era investigada era la d'excursionisme.

Les relacions de Nemesi Ponsati amb les autoritats franquistes sempre van ser d'interès esportiu. No dubtava a agafar el telèfon o a visitar qualsevol autoritat del moment, que sovint coneixia per mitjà del Club, si així aconseguia un passaport, una subvenció o un trofeu per a una activitat esportiva. Però, al mateix temps, sempre va rebutjar qualsevol tipus de càrrec amb el mínim contingut polític i, com expliquen els seus deixebles, fins i tot durant els anys més foscos de la dictadura mai no va deixar de parlar en català i d'intentar transmetre uns valors d'humanisme noucentista; cosa que en aquells moments podia significar una certa actitud d'enfrontament amb el règim franquista.

Una anècdota que pot reflectir la seva posició en aquest aspecte és la que explica Robert Vergés, fill del seu amic Pere Vergés. Durant els primers anys de l'escola Garbí, de la qual Robert era el director, aquest va ser detingut i empresonat per activitats polítiques de caire nacionalista. Una vegada alliberat, se'l va privar de la capacitat d'exercir com a director d'aquest centre docent i quan li ho va comunicar a Ponsati, aquest li va dir que el posés a ell de director de manera formal, però que seguís exercint totes les seves funcions, que ell s'encarregaria d'encobrir-lo.

Potser són accions no exageradament de resistència, però demostren el seu tarannà obert i la seva voluntat de seguir treballant per un ideal malgrat les moltes dificultats exteriors.

El 2 d'abril de 1953 va finalitzar la seva etapa com a president de la FC d'Atletisme, però no per això va abandonar l'atletisme, que a partir d'aleshores esdevindria el seu esport fins a la fi de la seva vida. Es va reincorporar al CN Barcelona decidit a impulsar-ne la Secció d'Atletisme, que a partir d'aquell moment va viure els millors anys de la seva història.

L'estiu del 1954 va organitzar el primer curs infantil d'atletisme, en part seguint el model dels que ja s'havien realitzat en natació i també el d'aquelles magnífiques colònies escolars que anys enrere havia dirigit el seu amic Pere Vergés a la platja de la Barceloneta.

El curs el van iniciar 75 nois, dels quals 45 el van acabar, i va estar dirigit per un entrenador que també va marcar tota una època a la Secció del Natació, ens referim a Clemente Ruiz de Porras, a qui ajudaven atletes més formats seguint un model que amb els anys copiaria la majoria de clubs catalans.

El programa que seguien els cursetistes era el següent:

Dimarts: gimnàstica, pes (dreta i esquerra), tanques, alçada i carrera. Dijous: gimnàstica, disc, javelina, llargada, perxa i carrera. A mesura que el curs avançava s'anava preparant la clausura, que consistia en una competició de triatló amb classificacions separades per anys naturals.

Amb el temps, aquests cursets es convertirien en una font inesgotable de nous valors per a l'atletisme cenebista i naturalment català. Ja en aquest primer curset va destacar el guanyador de la prova de disc dels 13 anys, el jove Hans Ruf, que es convertiria en un gran atleta i en un dels millors tècnics del món en salt de perxa.

El febrer del 1955 la Secció d'Atletisme va contractar un entrenador finès per tal d'anar consolidant la Secció amb els nous valors que poc a poc anaven sorgint de la seva incansable labor. Fruit d'aquesta tasca el Natació es va convertir en una veritable potència atlètica a escala nacional. Serveixi com a dada de referència que la temporada 1957-58 al Trofeo Regional de Cadetes, que era el campionat d'Espanya de la categoria, el Natació hi va enviar quatre equips, l'A, B, C, i D. L'equip A quedà campió i el B, tercer classificat.

En el Campionat d'Espanya de la categoria juvenil celebrat a Valladolid, el CN Barcelona es va proclamar campió, i a la categoria absoluta també ho va fer el primer equip en el campionat que va tenir lloc a Sant Sebastià.

Aquell mateix any, Ponsati va establir coneixença amb un dels primers i principals teòrics de l'esport a l'Estat espanyol, ens referim a José M. Cagigal, que va visitar el Club i amb qui aviat va establir una relació de proximitat. Aquesta és la referència que va fer el butlletí del Club de l'esmentada visita:

Visitante ilustre,

El sábado 10 de mayo visitó nuestro Club el reverendo padre Jose M. Cagigal, ilustre pedagogo autor de la obra Hombres y deporte, premiada por la Delegación Nacional de Educación Física y Deportes de Madrid como el libro deportivo más importante de 1957 y que sinceramente recomendamos a todos nuestros lectores y amigos. El padre Cagigal es un gran educador, que vive y siente los problemas del deporte entre la juventud, a los que se dedica desde el punto de vista formativo. Precisamente se desplazó a Barcelona invitado por la Diputación Provincial para pronunciar una conferencia sobre el tema "Deporte y Sociedad" aprovechando la coyuntura para visitar nuestro club, del que hizo grandes elogios. Fue cumplimentado por el vicepresidente, Sr. Ponsati, y otros directivos.

Cagigal representava en aquell moment el que hem anomenat *corrent nacionalcatòlica* dels dos sectors que es disputaven la representativitat de l'esport franquista, posteriorment aniria evolucionant cap a línies diríem més humanistes estant considerat en l'actualitat com un dels teòrics de l'esport més prestigiosos de les dècades dels setanta i vuitanta, no creiem estar errats si afirmem que malgrat procedir d'òrgens ben dispars la filosofia de l'esport que tots dos defensaren tenia molts punts en comú.⁹⁷

Malgrat els èxits que el Club obtenia en totes les categories, hi havia la voluntat de no allunyar-se de l'esperit de l'esport a l'abast de tothom, i per això el 1960 es va crear el Trofeu Social d'Atletisme, per acostar aquest esport a tots els socis de l'entitat.

Els primers anys seixanta van ser l'època daurada de la Secció d'Atletisme del CN Barcelona. Els èxits se succeïen a totes les categories, de manera que el Club va ser elegit diversos anys com la millor entitat d'Espanya per part de la Federació Espanyola d'Atletisme. Però el que encara és més important és que el Natació era un planter inesgotable d'atletes que donarien dies de glòria a l'atletisme català, tot i ser impossible citar-los a tots, podríem citar com a exemples Arturo Ruf, Miquel Consegal, Alfonso Vidal-Quadra, Martí Perarnau, Octavi Roses, Jordi Campmany, Llorenç Cassi i molts altres dels millors esportistes de la història de l'esport català.

A més dels èxits esportius, el Club també vivia uns moments brillants pel que fa al nombre de socis i al seu prestigi social entre l'elit barcelonina del moment. Són socis de l'entitat entre altres Federico Gallo Lacàrcel, Josep Maria Millás Vallirosa, Santiago Udina Martorell, Joaquim Viola Sauret, però també en són Joan Capri i Joan Manuel

97. Per a una bona aproximació a la vida i l'obra de José María Cagigal, vegeu Javier Olivera Bertran, "José María Cagigal Gutiérrez (1928-1988): vida, obra y pensamiento en torno a la educación física y el deporte". Tesis doctoral, Divisió de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona, 1996.

Serrat, cosa que demostrava que malgrat el pas dels anys el Club seguia mantenint aquell esperit obert i tolerant de què ens parlava Adolphe de Falgairolle la dècada dels trenta.

Al mateix temps i en part a causa de l'èxit de la tasca de divulgació esportiva que Nemesi Ponsati portava a terme, però encara més per la seva fidelitat a uns principis, els actes i els escrits en reconeixement de la seva activitat es van multiplicar.

El 1962 va rebre la medalla al "Merito Deportivo" de la Federació Catalana de Natació. El 1963 l'Ajuntament de Barcelona el va guardonar amb la medalla de la ciutat al Mèrit Esportiu i el 1967 la Federació Espanyola d'Atletisme li va entregar la seva placa de plata.

Altres clubs del Principat també reconeixien i valoraven la seva tasca en pro de l'atletisme, i per sobre de velles rivalitats li van dedicar homenatges o sentides paraules d'admiració i respecte. Aquest és el cas del Futbol Club Barcelona, que en el seu butlletí del juliol del 1962 li va dedicar un article en què es manifestava en contra de l'excessiva pressió i professionalització que suportaven alguns esportistes i reconeixia el senyor Ponsati com un dels principals defensors dels valors educatius de l'esport, entre altres coses aquest editorial deia:

El Club de Natación Barcelona y nuestro Club de Fútbol Barcelona, con sus Secciones Deportivas y con la aportación entusiasta y esperanzadora de los demás clubes atléticos de nuestra provincia, son la manifestación viva de toda la fuerza y proyección de todas las especialidades del atletismo que se practica bajo la disciplina de nuestra Federación Barcelonesa.

Nosotros sabemos de los esfuerzos conducentes a este noble propósito y con nuestros mismos afanes realizados por este admirado y veterano Club Natación

Barcelona y CRISTALIZADOS EN LA LABOR DE ESTE GRAN PALADÍN
DEL DEPORTE, SEÑOR PONSATI.

A nuestro gran amigo brindamos unificar los esfuerzos de nuestros dos grandes y gloriosos clubes para llevar a cabo y con éxito esta gran labor deportiva cultural de la formación de las nuevas promociones atléticas de infantiles y juveniles que sin demora debe realizarse; va en ello el salvar algo tan importante como las esencias maravillosas de la cultura física y de su ética deportiva.⁹⁸

Secciones Deportivas del CF Barcelona

Presidente: Juan Piera Seris

Però malgrat els reconeixements de tota mena que es feien a la seva feina, ell no va acceptar cap tipus de càrrec polític i va continuar de manera infatigable la seva tasca al servei de l'esport base.

El maig del 1961 va promoure que el Club participés a la Challenge Internationale Castillet a la vila de Perpinyà. El 1963 va crear la Secció Femenina d'Atletisme del CN Barcelona i immediatament va organitzar el primer curset d'estiu femení per tal de cercar atletes. Amb aquell mateix objectiu, va posar en marxa la curiosa Operación Hermanita, per tal que tots els atletes de la Secció acompanyessin les seves germanes a l'Estadi per iniciar-les a l'atletisme.

De fet, i malgrat que l'esport femení encara trobava moltes reticències socials per arrancar, en pocs anys va aconseguir que també la Secció Femenina de l'entitat fos capdavantera a l'Estat espanyol. El 1968 va organitzar la I Decatló Internacional, que es repetirà els anys següents amb un gran èxit.

98. *Butlletí Oficial del FC Barcelona*, any I, núm. 5, juliol del 1962.

5.5. LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA

De les moltes iniciatives que va portar a terme, potser la que millor reflectia el seu tarannà va ser la dedicació als grups de joves atletes que entrenava. Llorenç Cassi explica com cada matí a les 7 en punt quatre nens, entre els quals hi havia ell mateix, Romà Cuyàs i Ernest Lluch, agafaven un taxi a la plaça Espanya que els portava a l'Estadi just quan aquest obria les portes, i allà era sempre el senyor Ponsati per dirigir-los i aconsellar-los. Ponsati era sempre al peu del canó i va mantenir-s'hi sempre fins que la malaltia que se'l va endur li ho va impedir.

A final dels anys seixanta va començar a percebre una crisi que afectaria no només al Natació sinó a bona part de l'atletisme català.

L'Estadi, que es trobava en un estat ruïnós i que servia d'allotjament a moltes famílies gitanes, va ser declarat oficialment inservible per a les competicions atlètiques des del 1964, tot i que ell hi va continuar pujant fins a l'últim moment.

El Natació, tot i que continuava obtenint resultats brillants, sobretot en les categories inferiors, s'havia d'enfrontar amb equips cada cop més forts que tenien al darrere equips de futbol o facilitats en l'àmbit oficial i que no dubtaven a reforçar-se a cop de talonari. Ell, com sempre havia fet, seguia oposant-se a aquesta política i no va dubtar a criticar obertament els equips que sí ho feien, com era el cas en aquell moment del Futbol Club Barcelona.

A final dels anys setanta el seu delicat estat de salut va fer que cada cop li resultés més difícil pujar a l'Estadi, però la seva casa va continuar sent un centre de divulgació esportiva. Constantment el visitaven amics, exatletes i personalitats de la recentment recuperada democràcia. Marta Ferrusola ho feia com a responsable d'esports de Convergència Democràtica de Catalunya, Fidel Sust, amb qui l'unia una certa amistat de

l'època en què aquest era directiu de la secció esportiva del Grup Seat, també el visitava amb freqüència.

Una anècdota que pot explicar com fins a l'últim moment l'esport i la ciutat de Barcelona van estar al seu pensament, ens la pot donar el fet que quan ja quasi no sortia de casa seva a causa del deteriorament de la seva salut va encarregar a un exatleta, el professor de L'Escola d'Arquitectura de la Universitat de Barcelona Tamaro Tagarro, un projecte arquitectònic sobre una possible restauració del vell Estadi de Montjuïc, projecte que va presentar a l'Ajuntament de la ciutat amb la intenció de salvar-lo del seu estat ruïnós. No cal ni explicar que aquell projecte va sufragar-lo íntegrament de la seva butxaca. En aquell moment l'estudi no es va tenir en compte. Però anys després, quan l'alcalde de la ciutat, Narcís Serra, va encarregar un estudi sobre la viabilitat de celebrar uns Jocs Olímpics a la ciutat de Barcelona, Romà Cuyàs, l'encarregat d'elaborar aquell estudi, que es va conèixer com l'Informe Cuyas, el va prendre com a base, i va fer que el consistori barcelonès es decidís finalment a salvar i recuperar el vell Estadi. Quan l'any 1992 es van celebrar els Jocs Olímpics a la ciutat de Barcelona, en un recuperat Estadi Olímpic, van ser molts els qui van pensar que un cop més Nemesi Ponsati havia tingut raó i que amb aquell projecte havia fet el seu últim servei al món de l'esport i a la ciutat de Barcelona.

Finalment, el 18 d'abril de 1980, a l'edat de 82 anys, moria a la seva ciutat qui ha estat considerat per tots els que el van conèixer un dels principals forjadors de l'esport català.

Arran de la seva mort van aparèixer multitud d'articles i es va celebrar un acte d'homenatge al Palau de la Música Catalana. Entre tots els articles publicats destacariem el firmat per Vicenç Esquiroz, publicat a la revista *Natació*, en el qual aquest home, que havia estat secretari del Club, que havia compartit jornades senceres amb ell i que,

segons alguns, era una de les persones que millor el coneixien, feia un sentit repàs de la seva vida i, a manera de testament, demanava als socis de l'entitat que com a homenatge a la memòria del senyor Ponsati es mantinguessin fidels als principis formatius de l'esport, en un moment de l'article Esquiroz deia:

Després de la meua etapa com a funcionari del Club, a partir del 1939 l'amistat amb en Nemesi Ponsati fou incondicional. Ell aleshores, i jo crec que influït una mica per decisions de després del 1939, es decantà per l'atletisme. I la tasca de Nemesi Ponsati va ésser un revulsiu a tota Espanya, d'aquest esport, i el Club de Natació va conquerir llocs nacionals i internacionals. En Ponsati se'l podia veure a les primeres hores del matí a l'Estadi Municipal de Montjuïc, tan oblidat i tan deixat a la seva dissort, entrenant uns atletes, molts dels quals han estat models d'esportivitat. Moltes i moltes vegades ens reuníem amb en Nemesi Ponsati, a la rebotiga de la seva farmàcia. I la conversa era sempre l'esport.

Vicenç Esquiroz [CCA]

5.6. L'EXEMPLARITAT DE NEMESI PONSATI

Cal remarcar que en aquest capítol, més que subministrar la trajectòria biogràfica de Nemesi Ponsati, he tractat de facilitar la informació necessària per a poder dur a terme el seu retrat humà i intel·lectual. Era convenient fer-ho prèviament a la referència i descripció de la seva activitat esportiva i pedagògica donat que aquesta informació permet ubicar-lo al llarg de la història del segle XX. Alguns dels aspectes que crec fonamentals en la seva trajectòria biogràfica són:

- La coherència entre la seva filosofia esportiva i pedagògica i la seva vida. Si bé es cert que no ens ha deixat excessius documents escrits que reflecteixin el seu pensament, l'anàlisi de la seva vida i les entrevistes amb les persones que hi van tenir un contacte estret, permet a bastament reflectir la seva forma d'entendre la vida i les relacions humanes, i crec que és fonamental destacar la coherència que sempre va mantenir entre aquest pensament i els seus actes.
- La seva aportació, viscuda de forma activa, al procés d'institucionalització de l'esport a Catalunya. La seva concepció de l'esport estava estretament lligada a aquest concepte d'esport institucionalitzat que hem vist en els capítols precedents, la seva vivència esportiva sempre es va moure dins dels paràmetres de l'esport oficial de competició i, intentant que aquest esport mantingués el que ell considerava com a valors formatius de la persona.
- La creació d'una nova infraestructura política, cultural, esportiva i educativa que informà a tota una generació d'una nova consciència civil, nacional i de llibertat que des de una nova perspectiva ideològica, la del noucentisme, empenia amb el mateix entusiasme i la mateixa transcendència les tasques professionals, educatives i esportives.

• La seva visió avançada del fenomen esportiu que el va portar a ser precursor al nostre país en moltes de les iniciatives que bé directament o bé per mitjà de la junta directiva del CN Barcelona va impulsar, d'entre totes aquestes activitats en podríem destacar: la política d'aplicar quotes reduïdes per els esportistes joves, política que amb posterioritat, clubs, federacions i entitats governamentals han imitat amb les beques esportives; Les colònies escolars, que si bé no va ser un projecte seu, sí que ho va saber adaptar a l'atletisme, i els seus cursets d'estiu van ser un projecte copiat amb posterioritat per la majoria d'entitats que s'han dedicat a divulgar l'esport entre la població en edat escolar. És força interessant comprovar aquí les similituds entre els seus cursets d'estiu a l'Estadi i les Colònies de Mar que dirigia el seu amic Pere Vergés. Si en aquestes últimes els nens tenien la responsabilitat de codirigir a la manera d'una petita república de nens als cursets de Nemesi Ponsati eren atletes una mica més grans (no molt més) els que dirigien els nous vaillets; La proposta de crear una ciutat esportiva al Baix Llobregat i la de construir una piscina al centre de la ciutat que representaven la combinació que sempre va somiar entre l'esport d'alta competició i l'esport de lleure. Val a dir que, en els moments en què aquestes propostes van ser presentades, combinar aquestes dues facetes de l'esport era molt més fàcil que en els nostres dies on l'esport d'alta competició està terriblement allunyat de l'esport de lleure.

Mereix una menció especial una iniciativa en què també va ser un avançat, va ser la creació al 1963 de l'equip femení de la secció d'atletisme del CN Barcelona, tenint en compte que l'atletisme femení havia estat prohibit fins el 1960 aquest fet ens pot donar una idea del seu esperit emprenedor i avançat.

L'últim aspecte que cal esmentar és la seva posició davant els canvis polítics que va anar vivint al llarg de la seva vida, sempre va mantenir-se bastant allunyat de la militància política. Durant el franquisme va optar per una actitud possibilista, ja hem explicat que no dubtava en trucar a qualsevol porta si amb això aconseguia un trofeu o una ajuda per als seus esportistes o pel seu club. Però també s'ha de reconèixer que sempre va mantenir una actitud de defensa dels valors humanistes i catalanistes, actitud reconeguda per tots els seus deixebles fins i tot per aquells que amb posterioritat han militat en partits d'esquerres, i tampoc no va dubtar a enfrontar-se amb les autoritats franquistes quan es tractava de defensar la coherència dels seus projectes, cosa que es va fer palesa amb els conflictes que va tenir per tirar endavant el projecte esportiu de l'Escola Garbí.

6. EL VESSANT PEDAGÒGIC DE NEMESI

PONSATI

6. EL VESSANT PEDAGÒGIC DE NEMESI PONSATI

6.1. PRIMERS CONTACTES AMB EL MÓN DE L'ENSENYANÇA

Com ja hem explicat en els capítols anteriors, podem deduir que el primer contacte de Nemesi Ponsati amb el món de l'ensenyança va ser durant els anys d'estudiant a l'escola del carrer del Carme. Així, malgrat que al mateix carrer i uns anys després que comencés a anar a estudi existís l'Escola Catalana del districte VI, no sembla que la que dirigia el professor Antonio Rubio, que era la de Nemesi Ponsati, tingués una línia tan avançada com la d'aquelles escoles catalanes, que van representar una veritable fita educativa a la ciutat de Barcelona.

Sí que va començar a influir d'una manera definitiva en la formació pedagògica de Ponsati la seva introducció en el món de la cultura física, quan va començar a assistir regularment al Gimnàs Vila. De ben segur que la filosofia de l'esport d'aquest gimnàs i el contacte amb *sportsmen* de tota mena van impressionar-lo d'una manera prou determinant. Però potser encara va ser més decisiu el fet que l'Escola de Mestres de Joan Bardina fes les seves classes de gimnàstica en aquell gimnàs i que el mateix Jaume Vila en fos el professor responsable. L'Escola de Mestres va funcionar del 1906 al 1910, és a dir, quan Nemesi Ponsati tenia entre 9 i 13 anys. Els alumnes hi assistien quatre dies per setmana i, per tant, el contacte devia ser molt estret; ja hem comentat també com entre els professors de l'esmentada escola hi destacaven, a part del mateix Bardina o Jaume Vila, pedagogs de la categoria d'Alexandre Galí o de Jesús Belido, doctor en medecina, professor de la Universitat de Barcelona i encarregat de l'assignatura Higiene i Fisiologia.

Tot i que ja hem parlat d'aquesta escola, cal destacar alguns dels plantejaments que els seus responsables es feien pel que fa a l'educació física. En la memòria del curs 1906-1907 es refereixen a l'educació física de la manera següent:

Resultats. Educació física

La fortalesa del còs, además de contribuir a la harmonia y equilibri personal, és la ferma base dels homes potents y de les races enèrgiques. Es tant vulgar ja això, que ni al nostre retraçat país hi ha un que ho negui.

Però, n'hi han gaires que ho practiquin? No som nosaltres entre'l nombre dels qui prediquen y no fan. Y perxò, desde'l primer moment, la educació física, en totes ses infinites varietats, constituí una de les nostres preocupacions més imperioses.

Per altra part, la nostra responsabilitat era gran. No és la "Escòla de Mèstres" un Col·lègi qualsevòl, que pòt ben o mal educar a un determinat nombre de nens y nenes. Els nostres alumnes serán tots mèstres. Y fet malbé un d'ells, ell farà malbé després a tots sos deixebles. Al revés, imposant nosaltres als nostres la educació física, y féntelshi practicar fins que'ls devingui una necessitat imprescindible, no veyèu com demà ells farán lo mateix ab llurs deixebles y extendrán per tots els àmbits de Catalunya aquèts medis de regenerar els cossos y la raça?

L'Escola de Mestres donava a l'educació física un paper que cap altra institució del país no havia conferit abans. Es consideraven deixebles de Rousseau (el primer número de la revista que va publicar hi feia referència), per això atorgaven un gran valor als jocs, les manualitats o les excursions, que retornaven als nois i noies el contacte amb la natura. També estaven fortament influenciats per l'esperit higienista, que va ajudar a introduir l'educació física a Catalunya. Així ho demostra el fet que l'any 1907 existís l'assignatura d'Higiene. En la memòria d'aquell curs acadèmic, Joan Bardina explica quins són els

objectius d'aquesta assignatura i que a grans línies es podrien resumir en introduir una sèrie d'hàbits higiènics en els seus alumnes, hàbits que avui dia ens poden semblar tan elementals com: rentar-se les mans abans de menjar, rentar-se de manera periòdica la cara i els peus, no embrutar les parets, no llençar papers ni brutícia al terra, utilitzar correctament el lavabo i el raspall de les dents, però que, segons explica ell mateix, era una tasca prou difícil, perquè no es tractava d'adquirir uns coneixements, sinó de modificar uns hàbits de conducta. Però també en aquesta mateixa memòria es manifesta l'esperança que en el futur aquests nois i noies serien els encarregats de transformar i millorar els costums higiènics de la societat catalana:

Però l'aném creant. Jo vèig els esforços que fan tots pera enxufarsela. Jo vèig com la costúm ja és iniciada, y en alguns, creada. Jo vèig com ells hi posarán tots gran cura pera que, ja devinguda costúm devingui entusiasme. Y serán en els pòbles —y entre'ls mateixos mestres que no han tingut la sort de sentir parlar d'això— els apóstols fervoròsos de la Higiène.

Veiem, doncs, que en el programa de l'Escola de Mestres es troben tant l'esport i el concepte de retorn a la natura rousseaunià com la mateixa concepció higienista de les pràctiques físiques. Sens dubte, tots aquests conceptes que van influenciar bona part dels mestres catalans dels anys vint, també van influenciar, encara que d'una manera més indirecta, Nemesi Ponsati, testimoni directe d'aquell experiment pedagògic extraordinari.

6.2. L'AMISTAT AMB PERE VERGÉS

El 1916, en fer-se soci del CN Barcelona, Ponsati estableix amistat amb Pere Vergés, una amistat que es mantindria al llarg de tota la seva vida. Amb ell compartiria vestidor, ideologia i, fins i tot, la creació d'un centre educatiu com l'Escola Garbí. Creiem que alguns dels plantejaments i dels principis de Pere Vergés concorden moltíssim amb els de Nemesi Ponsati, perquè tots dos compartien una manera d'entendre la vida molt similar.

Així, moltes de les actituds cíviques i polítiques que Pere Vergés va mantenir durant els foscos anys del franquisme coincideixen amb els de Nemesi Ponsati. Tot seguit, veiem com descriu aquelles actituds Robert Vergés, fill del pedagog:⁹⁹

Com veieu, Pere Vergés, en la seva última època, concretà tots els seus principis, que emanaven de totes aquelles influències que hem analitzat en el transcurs d'aquest capítol. Un respecte pel saber i el coneixement universal que procedia, sens dubte, del pensament progressista de començaments de segle; un model de ciutat civilitzada i ordenada, inspirat en el moviment que es va desenvolupar al voltant de Prat de la Riba, i un sentit de l'actualitat i d'un nacionalisme universal que li van donar la gent dels anys trenta i de la Generalitat republicana. Així, en plena dictadura, Pere Vergés navega contra corrent i combat la irracionalitat amb la raó i la bellesa. Contra una imposició o una coacció irracional hi oposava un concert de Mozart o una lectura dels poemes de Foix; contra la separació imposada de nois i noies organitzava una sessió de teatre de l'obra *Nausica* o d'Eugene O'Neill; contra la proscripció del català, simplement no en feia cas i el català era la llengua de les escoles.

A través de Pere Vergés, Nemesi Ponsati entrarà en contacte amb dos dels corrents ideològics que més el van influenciar; d'una banda, el pensament noucentista d'Eugeni d'Ors –que comentarem més endavant– i, de l'altra, la concepció pedagògica de l'esport de Pierre Bovet.¹⁰⁰ Aquest autor, molt influenciat per la Primera Guerra Mundial, defensava que l'esperit combatiu està fortament arrelat a l'espècie humana i que se n'ha de reconèixer l'existència. Segons Bovet, una educació per la pau no podia fonamentar-se en la negació o la repressió d'aquest instint, sinó en la seva canalització cap a objectius socialment acceptables i positius, i l'esport era un magnífic vehicle per canalitzar aquest instint. Pere Vergés va aplicar aquests conceptes a l'Escola del Mar i als seus projectes educatius posteriors, i creiem que també ho va fer Ponsati amb el seu concepte educatiu de l'esport.

99. Robert Vergés i Cadanet, *Pere Vergés (Centenari)*, pàg. 25.

100. Pierre Bovet, *El instinto luchador*.

6.3. LA RELACIÓ AMB JOAN TRIGO

Pensem que un altre personatge cabdal per entendre les influències pedagògiques de Ponsati és l'esportista i professor Joan Trigo. Igual que Ponsati, va entrar al Club de Natació Barcelona pels volts del 1915, i en va ser soci fins a la fi de la seva vida. Van coincidir en la pràctica del waterpolo i de la natació, en què va ser olímpic a Anvers. Però, més que la seva carrera com a esportista, cal ressaltar la seva activitat professional com a professor d'educació física, ja que va participar de manera directa en algun dels projectes més significatius del Moviment de Renovació Pedagògica a la ciutat de Barcelona, entre els quals podem destacar les Escoles Catalanes del districte VI, l'Escola Blanquerna, l'Institut-Escola del Parc i l'Escola Normal de la Generalitat republicana. Així, si valorem la gran amistat que els va unir al llarg de tota la vida, no dubtem del fet que va influenciar en la visió pedagògica de l'esport que tenia Nemesi Ponsati.

Les seves primeres experiències com a docent de l'activitat física van tenir lloc a les Escoles Catalanes del districte VI de la mà de Pere Vergés. Però com ja hem parlat abastament d'aquest centre passarem a explicar els altres centres on va impartir docència. L'Escola Blanquerna va ser fundada el 1924 per Alexandre Galí, amb la col·laboració dels pares dels alumnes i de tot el professorat de l'Escola Graduada de la Mancomunitat, a fi d'adaptar-se a les noves condicions polítiques de la dictadura de Primo de Rivera, que en feien inviable la continuïtat com a institució pública. Com a totes les iniciatives del gran pedagog Alexandre Galí, l'educació física tenia una gran rellevància en els programes d'aquest centre i, tot i que les instal·lacions de la Mútua Escolar Blanquerna estaven repartides per diversos edificis, l'educació física s'hi va practicar des del primer dia. Tal com recorda el periodista Andreu Merce Varela, exalumne del centre:

Els primers temps es feia gimnàs al pati de l'escola. Els alumnes anaven vestits amb la roba habitual i damunt el davantal blau i blanc de l'escola. El professor era el Sr. Trigo, que va ser olímpic de natació als anys 20.

Amb el pas dels anys, la Mútua Escolar Blanquerna va anar guanyant un prestigi que ha arribat fins als nostres dies. Com a part d'aquest prestigi, trobem la gran tasca de divulgació de d'educació física i l'esport que s'hi va dur a terme. Després de l'etapa de Joan Trigo, va encarregar-se de l'educació física al gimnàs Garcia Alsina, i entre el professorat d'aquest centre hi destacava Armand Blume, pare de Joaquim Blume. Entre els esports més practicats pels alumnes d'aquell centre destaquen el futbol, l'hoquei, el voleibol, la pilota basca, el tenikoit, el ginigarbol i el basquetbol. Com es pot veure, al costat d'esports plenament arrelats i institucionalitzats se'n practicaven alguns que en la majoria dels casos eren inventats pels propis alumnes del centre.

La segona institució en què va participar Trigo va ser l'Institut Escola del Parc. Aquest centre, que comptava amb una secció de primària i una de secundària o batxillerat, va ser fundat per la Generalitat republicana el 1931 amb el nom oficial d'Institut Escola Giner de los Rios, si bé sempre se l'ha conegut amb el primer nom, que rebia pel fet de trobar-se al Parc de la Ciutadella. Va ser el primer de molts centres que en aquells anys es van crear i que pretenien portar a l'ensenyança pública els avenços aconseguits per tota una generació de pedagogs. Com no podia ser d'una altra manera, l'educació física tenia un gran pes en la vida del centre i com a mostra de la importància que se li donava podríem citar l'existència d'un cos medicohigiènic dirigit pel doctor Salvat-Espasa, amb uns professionals dedicats exclusivament al centre i que combinaven les revisions periòdiques de tot l'alumnat, amb el servei d'assistència mèdica i la realització de

conferències de divulgació, que anaven dirigides tant als alumnes com als seus pares, per tal d'implicar-los en tot el procés preventiu endegat. Pel que fa a la gimnàstica, les sessions de sueca dirigides pel professor Trigo eren diàries, però també es combinaven, seguint el tarannà de l'escola, amb la pràctica d'esports i de tota mena de jocs, tal com explica M. Carme Ribé, exalumna del centre:

Els primers temps jugàvem a bàsquet i a altres jocs com el cavall fort, saltar i parar, rescats, etc. entre classe i classe; després matinejàvem per poder tenir tot el pati per a nosaltres i, distribuïts per grups, hi anàvem una hora abans de començar les classes. Aviat, però, es va veure que l'esport, com les altres assignatures, també havia de tenir un horari fix, un temps no esgarrapat d'aquí o d'allà, sinó un de propi. Aleshores, em sembla recordar que se li destinà una hora setmanal, en què cada grup anava a una esplanada del Parc on hi havia unes porteries de futbol. Per al nostre esplai, i gràcies a la nostra imaginació, no necessitàvem res més. Inventàrem un joc, una mena de handball, en el qual dos equips molt nombrosos –ja que gairebé tota la classe hi jugava– es disputaven la pilota amb les mans, per mirar de fer gols als dos nois o noies que feien de porters. Allí el terra era de grava i les pelades als genolls més sanguinolentes, però la llei del saber perdre i d'acatar, silencis, les ordres de l'àrbitre –que també era un company o una companya nostra– continuava vigent.¹⁰¹

La importància que el centre donava al joc en general i als inventats pels alumnes mateixos es pot apreciar en el fet que l'Institut tenia un reglament específic per regular el

101. Maria del Carme Ribé i Farré, deixeble de l'I-E. Bibliotecària de la Biblioteca de Catalunya.

funcionament del joc dins de la institució i una Junta de Jocs integrada per dos alumnes, un noi i una noia, per cada grup d'alumnes, elegits democràticament pels seus companys.

L'Institut Escola va estar en funcionament fins als últims moments de la guerra civil. Naturalment, amb el nou règim, l'Institut com a tal va desaparèixer, però el ressò de la seva tasca ha arribat fins als nostres dies.

La tercera institució rellevant en què va participar Joan Trigo va ser L'Escola Normal de la Generalitat. Aquesta escola de magisteri fundada el 1931 volia continuar i impulsar de manera oficial els esforços que amb anterioritat ja havien intentat l'Escola de Mestres de Joan Bardina (1906-1910) i els Estudis Normals de la Mancomunitat (1921-1923). L'Escola Normal va intentar recollir l'esperit d'aquests centres i formar docents segons la filosofia educativa de l'Escola Nova, un reflex d'aquesta filosofia la podrien donar les paraules del seu director el 1935, Miquel Santaló, en referir-se als objectius del centre:

La Normal de la Generalitat aspira fonamentalment a la preparació de mestres d'aquest ordre, amb la màxima cultura possible al servei d'una consciència professional que sigui garantia de respondre als imperatius socials en relació a l'Escola. I com que això no pot aconseguir-se, no s'ha aconseguit fins avui, a base de l'estudi de l'exposició de teories, la Normal intenta completar la formació doctrinal amb el conreu d'una pràctica acurada en contacte directe amb l'Escola primària, tenint en compte tota la gamma d'especialitats que reclama d'una banda la diferent natura dels infants, i d'altra banda la multiplicitat d'institucions que la

societat contemporània considera inseparables de l'Escola.¹⁰²

A l'Escola Normal, Joan Trigo va coincidir amb alguns dels pedagogs més destacats de Catalunya, com era la trilogia formada per Artur Martorell, que des que va deixar l'Escola de Mestres de Joan Bardina no parava d'intervenir en la renovació pedagògica; Alexandre Galí, que ja havia estat secretari del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Prat de la Riba i que en el moment d'incorporar-se a la Normal estava a la Mútua Escolar Blanquerna, igual que Joan Trigo, i Pau Vila, que havia estat becat a l'Institut J.J. Rousseau de Ginebra.

Joan Trigo van endegar en aquest centre un veritable procés de transformació del magisteri a Catalunya i van posar tots els mitjans al seu abast per aconseguir els objectius que s'havien marcat i que ja hem comentat unes línies més amunt.

L'Escola Normal es trobava al que avui coneixem com l'Escola Industrial, situada al carrer Urgell de Barcelona. Per primera vegada es disposava de les instal·lacions adequades per a una institució d'aquesta mena. La situació privilegiada d'aquest centre facilitava la pràctica física tal com explica una exalumna del centre:

L'escola era activa. Es valorava la formació física, cívica i estètica. Teníem gimnàstica diària, a primera hora del matí, després d'una caminada a peu del nostre domicili fins a l'Escola, perquè llavors els tramvies eren insegurs i no funcionaven quan tocaven les sirenes.

102. Escola Normal, *Butlletí de l'Escola Normal de la Generalitat*, gener del 1935, núm. 1.

Però el senyor Trigo no entenia de raons:

Formació de quatre, de cinc, de sis, marxés... La gimnàstica sueca ens obria la gana que, per sort, quedava minorada amb el panet que ens regalaven els Quàquers i que no podíem menjar fins després de les classes d'anglès o alemany que venien tot seguit. A mig matí fèiem també esport: bàsquet, joc d'anelles tennis, etc. Els alumnes que es quedaven el migdia a l'Escola podien practicar la natació.¹⁰³

Però malgrat l'extraordinària tasca desenvolupada per la Normal, aquesta institució i particularment alguns dels seus professors (entre ells Joan Trigo) van haver de patir una forta campanya de desprestigi duta a terme per la premsa conservadora i els partits de la dreta. La campanya anava dirigida contra la política educativa del Govern de la Generalitat, però el pretext per endegar-la va ser que les classes d'educació física eren mixtes; el fet que els nois i les noies fessin gimnàstica junts, ells amb eslip i elles amb mallot, va ser considerat com un veritable atemptat a la moral.

Com una mostra d'aquesta campanya, podríem recollir les paraules del pedagog conservador Joan Tusquets, que veia així el funcionament de la Normal de la Generalitat:

Las futuras Maestras, llamadas a educar las nuevas generaciones de la Cataluña renaciente, se han visto obligadas (por imposición del señor Cosme Rofes, médico teósofo, ex profesor de la Escuela naturista Damon, y del señor José Piñol, que ni a masón llega, porque, según mis referencias, los masones leridanos se negaron a admitirle, y de muchos profesores más o menos triangulares) a escuchar en la Casa

de Maternidad la descripció casi elogiosa del aborto y del malthusianismo, a practicar gimnasia mezcladas con los muchachos y a la multitud de abusos sectarios que no precisa detallar. ¿Qué más? Se ha perseguido duramente al profesorado católico y a los alumnos de las escuelas municipales que deseaban cumplir con sus deberes cristianos, y se han dado a Campalans y Xirau toda suerte de facilidades para visitar la Rusia soviética.¹⁰⁴

Malgrat la gran intensitat que va assolir aquesta campanya de desprestigi, Joan trigo va poder continuar la seva tasca pedagògica, en part gràcies al suport rebut pel Claustre de la Normal, que va solidaritzar-se totalment amb els professors afectats, per la immensa majoria dels estudiants i, fins i tot, pel suport que va rebre d'una comissió de pares que va voler prendre una actitud de clara defensa dels principis pedagògics dels docents implicats en la campanya.

Durant la Guerra Civil ja hem vist que la Normal, malgrat les enormes dificultats existents, va seguir funcionant fins als darrers dies i, naturalment, Joan Trigo hi va participar fins a darrera hora. Alhora, va formar part del Comitè de Control que gestionava el Club de Natació Barcelona.

Un cop acabada la guerra, la seva participació en totes aquestes iniciatives de caire pedagògic el van marcar com a home *desafecto al régimen*, cosa que feia que quedés relegat de la vida social i educativa de la Catalunya franquista, però sempre es va mantenir fidel als valors que havia defensat en les principals institucions educatives de la

103. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Commemoració del 50è aniversari de l'Escola Normal de la Generalitat, març 1983 (M. Àngels Creus, alumna de la 6a promoció, començà els estudis el curs 1937-38).

104. Joan Tusquets, *Orígenes de la Revolución española*, 1932.

Catalunya republicana. La gran amistat que al llarg de tota la seva vida va mantenir amb Nemesi Ponsati era deguda, en part, al fet que compartien una gran part d'aquests valors humanístics.